

T. C
BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİNEMA-TV ANASANAT DALI
SİNEMA-TV SANAT DALI

**USTAYA SAYGI
YUSUF KURÇENLİ SİNEMASI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN
YILDIZ BAKOĞLU

İSTANBUL 2009

T. C
BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİNEMA-TV ANASANAT DALI
SİNEMA-TV SANAT DALI

**USTAYA SAYGI
YUSUF KURÇENLİ SİNEMASI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN
YILDIZ BAKOĞLU
070770021

DANIŞMAN
PROF. DR. OĞUZ MAKAL

İSTANBUL 2009

YEMİN METNİ

Sunduğum yüksek lisans projesini; akademik ve etik ilkelere bağlı kalarak, hiç kimseden akademik ilkelere aykırı yardım almaksızın kendim hazırladığıma and içerim. 03/07/2009

Aday: Yıldız Bakoğlu

İlksöz

Projeyi hazırlarken, çevremde ne çok güzel insanın olduğunu gördüm. Kendime şanslı olduğumu yineledim. Katkıda bulunan herkese teşekkür etmeliyim.

Derya- deniz bilgisiyle büyüleyici, bir o kadar da mütevazı Prof. Dr. Ünsal Oskay'a, 89 yılından beri hocam olan ve sonsuza kadar hocam kalacak Prof. Dr. Oğuz Makal'a, hep bana güven veren ve güven duyan Yrd. Doç. Önder Parker'e, araştırmacı ve heyecanı ile etkileyici Yrd. Doç. Cengiz Asiltürk'e, soğukkanlı ve sakin yaklaşımıyla Doç. Dr. Burak Buyan'a, beni her koşulda kabullenen Hakan Demir'e, Nazım Kültür Merkezi kapılarını açan Orhan Aydın'a, başım sıkıştığında her daim ulaşabildiğim Burçak Evren'e, çok iyi ev sahipliği yapan Çağrı Kınıkoğlu'na, yaratıcılığıyla kurguyu gerçekleştiren Emre Küme'ye, kamerasını koşulsuz-şartsız veren Mustafa Temiztaş'a, belgesele verdiği ışıkla aydınlatan Özgür Arık'a, etkili fotoğraflarıyla renklendiren Ahmet Danişoğlu'na, bu memlekette tanınmasaydım çok daha zorlanacağım dostum Vildan Köprü'ye, kameralarıyla yönetmenimin her ifadesini yakalayabilen Metin Cornik ve Cumhur Kaplan'a, tez işleyişi bilgileri için Beste Çobanoğlu'na, tüm teknik malzemeyi sunan Mezzopan Prodüksiyon'a, prodüksiyon aşamasında kapısını sonuna kadar açan Şafak Film Stüdyosu'nun tüm personeline ve genel müdürü İdris Üstün'e, sınırsız anlayışı için güzel evimin sahibi Ahmet Ülgen'e, bilgeliğiyle çok şey öğreten yönetmenim Yusuf Kurçenli'ye, yaşamdaki en büyük hazinem olan kocaman aileme yürekten teşekkür ederim.

Hepiniz varolunuz.

Kadıköy – Haziran 2009

Ustay(m) a Saygı Belgesel Filmi

1947 yılında Çayeli’nde doğdu, çocukluğu burada geçti. İstanbul Üniversitesi Gazetecilik Yüksek Okulu’nu bitirdi. 1973-80 yıllarında TRT’de prodüktör ve yönetmen olarak çalıştı. İlk drama filmlerini bu dönemde gerçekleştirdi. 12 Eylül 1980 askeri darbesiyle TRT’den uzaklaşmak zorunda kaldı. TRT’nin yetiştirdiği en önemli sinemacılardan birisidir.

1983 yılında ilk uzun metrajlı filmi olan “Ve Recep Ve Zehra Ve Ayşe” yi yaptı. Türk sinemasında Ö. Lütfi Akad’la başlayan, Yılmaz Güney’le sürdürülen, Yusuf Kurçenli, Erden Kıral, Ömer Kavur, Ali Özgentürk, Şerif Gören’in devredilen, günümüzde Nuri Bilge Ceylan, Zeki Demirkubuz, Yeşim Ustaoglu’na bayrak teslim edilen ‘gerçekçi’ sinemanın önemli temsilcilerindendir. “Gramafon Avrat” “Karartma Geceleri” “Çözümler” gibi filmleriyle, 1980-2000 yıllarında Türk sinemasının uluslararası başarılarında söz sahibidir.

Konularını, kendi toplumunun yaşadıkları sorunlarından alan; daha çok bireylerin karar veremedikleri ve seçmek zorunda bırakıldıkları durumlar oluşturur. Özel televizyon kanallarının varlığıyla, “Taşların Sırrı” televizyon dizisi, daha sonraysa “Karun Hazinesi” ve “Noel Baba Hazinesi” belgesel sinema filmleriyle, ev sahipliğini yaptığı Anadolu uygarlıklarına ve tarihi yapıtların yağmalanmasına dikkati çekmiştir. Türkiye’de ilk dramatik belgesel sinemasının oluşumunu sağlamıştır.

Belgesel; Yusuf Kurçenli’nin kendi sesli anlatımıyla, görsel malzemeler, filmlerinden örnekler ve yapılan söyleşiler yoluyla sunuldu. TRT’de çalışmaya başlaması ve sinemanın ilk ürünleri denilebilecek 35 mm dramalar çekmesi “Asıl okulum TRT oldu, çok şanslıydım, ilk sinema denemelerimi orada

uygulama şansı buldum”¹ dediği, on yıllık TRT dönemi ve kişiliğinin gelişimi ve kültürel beslenme süreci, Türkiye'nin sosyal ve ekonomik yapısıyla bağlantılı olarak aktarıldı.

Anahtar sözcükler; Kurçenli, sinema, film, Karartma Geceleri, Karun Hazinesi

¹ Y. Kurçenli'yle Söyleşi, İstanbul 29 Mayıs 2009

Respecting The Master Documentary Film Summary (Abstract)

He was born in Çayeli in 1947 where he also spent his childhood. He graduated from Istanbul University Department of Journalism. He worked as a producer and director on the Turkish Radio and Television Corporation between 1973-80. He made his first drama films in this period. He had to leave the Turkish Radio and Television Corporation during the 12 September 1980 military coupe. He is one of the most important movie makers that the Turkish Radio and Television Corporation produced.

He made his first long feature film “And Recep And Zehra And Ayşe” in 1983. He is one of the most important representatives of 'realist' cinema that started with Ömer Lütfi Akad, was continued by Yılmaz Güney, Yusuf Kurçenli, Şerif Gören, Erden Kıral, Ali Özgentürk and is being made today by Nuri Bilge Ceylan, Zeki Demirkubuz and Yeşim Ustaoglu. He brought great international success to Turkish cinema between the years 1980-2000 with films like “Gramophone Women”, “Blackout Nights”, “The Disintegration”.

He deals mostly with problems of his own people and situations where individuals have to make choices and are reluctant to do so. After private Television Channels were opened, he brought attention to the pillaging of ancient structures of Anatolian civilizations, through the “The Secrets of Stone” television series, and later on with documentary cinema films like “The Treasure of Croesus” and “The Santa Claus Treasure”. He made Turkey's first dramatic documentary.

The documentary contains Yusuf Kurçenli's own voice as narration, visual material, film samples and interviews. In the ten year long Turkish Radio and Television Corporation period which he described as “My real school was

the Turkish Radio and Television Corporation. I was very lucky. I found there my first possibilities to experiment with filming for cinema.”²

was where he developed his personality and culturally nourished himself which also reflected Turkey's social and economical status.

Keywords: Kurçenli, Cinema, Film, Blakcout Nights, The Treasure of Croesus

² Y. Kurçenli's talking, İstanbul 29 May 2009

DİZİN

Yemin Metni	I
İlksöz	II
Türkçe Özet ve Anahtar Sözcükler	III
İngilizce Özet ve Anahtar Sözcükler (Abstract)	V

GİRİŞ

A. YUSUF KURÇENLİ SİNEMASINA GENEL BİR BAKIŞ	1
B. YUSUF KURÇENLİ FİLMOGRAFİSİ	7
1. Ve Recep Ve Zehra Ve Ayşe	7
2. Ölmez Ağacı	10
3. Merdoğlu Ömer Bey	12
4. Gramafon Avrat	14
5. Karartma Geceleri	19
6. Raziye	31
7. Çözümler	35
8. Antika Talanı (Karun Hazinesi – Noel Baba Hazinesi)	38
9. Gönderilmemiş Mektuplar	44
KAYNAKÇA	46
ÖZGEÇMİŞ	50

Kurçenli sinemamızda bir minyatür ustası gibi çalışıyor. Filmini çoşkulu fırça darbeleriyle değil, küçük dokunuşlarla, binbir ayrıntıyla, küçük boyutlarda çalışan bir minyatür ressamı gibi oluşturuyor... Söyleyeceklerini alçak sesle söylüyor.

Atilla Dorsay

YUSUF KURÇENLİ SİNEMASINA GENEL BİR BAKIŞ

“Seksen sonrası, yeni arayışlar ve kıpırdanışlar içinde olan Türk sinemasında adını duyurmaya başlayan yönetmenlerden biri de Yusuf Kurçenli... 1980 öncesi televizyon yapımlarıyla tanıdığımız Kurçenli'nin 83'den bu yana sürdürdüğü sinema grafiğiye oldukça ilginç. Sinema için çekilmiş, ancak yalnızca televizyonda gösterilen filmleri, festivallere katılmakla birlikte, izleyiciye bir türlü ulaşamayan filmleri ve hemen her yıl bir film yapmayı prensip haline getiren Yusuf Kurçenli.”¹

Televizyonun (TRT) yetiştirdiği ilk sinema yönetmeni olan Yusuf Kurçenli ‘sinema öncesini ve sinemaya geçişini’ şöyle anlatmaktadır;

“Televizyonun sıfırdan alıp yetiştirdiği, daha sonraysa sinemaya geçen elemanlar ve özellikle yönetmen, diğer ülkelerde sık görülen bir olgudur. Türkiye’de bunun ilk örneği benim. Gazetecilik Yüksek Okulu’nu bitirdikten sonra TRT’de yapımcı ve yönetmen olarak 1980’e kadar görev yaptım. Fakat bunun son üç yılı rahatsızlıklar ve tereddütlerle dolu... Televizyonların o yıllarını anımsayanlar için bu rahatsızlıkları ve tereddütleri anlamak çok kolaydır. 12 Eylül hareketinin ardından istifa ederek ayrıldım. Zaten ayrılmasam da kovulacak olan 101 kişilik listede adım varmış.

¹ Nuri Dikeç, Cumhuriyet Dergi “ Starlar Fedakarlık Yapsın” 23 Ekim 1988

Serbest kaldıktan sonra, bir süre reklam yönetmenliği yaptım. Fakat ondan da pek mutlu olamadım. Çünkü; gerçek amacım ve düşüncem ‘gerçekten sinema’ filmleri yapmaktı.”²

TRT Televizyonu’na Çetin Altan’dan ‘Çemberler’, Yavuz Özkan’dan ‘Vardiya’, Haldun Taner’dan ‘Huzur Çıkmazı’ , M. Şevket Esendal’dan ‘Karısının Kocası’, Oktay Arayıcı’dan ‘At Gözlüğü’ (1978 Tv. Muhabirleri En İyi Film Ödülü) gibi dramalar yapmıştır.

“Sinemacı olmak gibi bir isteğim vardı ama televizyonda başlamasaydım hiçbir zaman sinemacı olamazdım herhalde. Çünkü kişilik olarak, hele o dönemlerde çiraklıktan bir şeyler öğrenip sonra film yapmayı yakalayacağımı sanmıyordum. Yani bu kadar çetrefil, mücadele gerektiren bir yoldan herhalde geçemezdim. Televizyonda yanılma, bozma, yapma şansı bulabildim. Yeşilçam’ın kâiyyen vermediği bir şanstır insanlara. TRT’de kötü bir şey yaparsanız dünyanın sonu olmaz. Ama Yeşilçam’da yanlış bir şey yaparsanız, bunu toparlama, bir daha film yapma şansını bulamazsınız. Televizyon (o zamanki televizyondan söz ediyorum) bu şans bana verdi. Benim için gerçek bir okuldu.

Aslında çok ileriye dönük projeleri olan bir adam değilim ama bu bir anlamda, dönüp baktığım zaman, benim bir hayli sinemaya kilitlendiğimi gösteriyor. 12 Eylül’den sonra TRT’den ayrılmak durumunda kalınca; bu kez aklımda tek bir şey vardı, o da sinema yapmaya devam etmek. Orada iyi kötü insanların beğendiği bazı şeyleri yapmış olmam, benim piyasada sinemacı olarak kabul edilmemi sağladı.”³

² Nuri Dikeç, a. g. m. , 23 Ekim 1998

³ Hami Çağdaş, Hürriyet Gösteri Dergisi “Bir Tarih Belgeselinin Serüveni” Haziran 1997, s; 88

1992 yılında özel televizyon kanallarının açılmasıyla ‘Taşların Sırrı’ adlı on üç bölümlük televizyon dizisini gerçekleştirdi. Kurçenli, bir müze müdürü olan arkadaşının ‘Taşların Dilinden Anlayan Adam’ adlı yarı biyografik yaşam öyküsünden yola çıkarak senaryolaştırdığı dizi, Anadolu’daki tarihi yapıtların varlığına dikkat çekti. Kurçenli dizi için şunları demektedir; “ ‘Taşların Sırrı’ , arkeoloji, Anadolu’nun arkeolojik yapısı, tarih bilinci nedir, eski yapıt nedir, onlara nasıl bakmalıyız gibi biraz yurttaşlık bilgisi düzeyinde bir şeylere yaramış olabilir.”⁴

Bu yıldan başlayarak çeşitli televizyon kanallarına; ‘Baba Evi’ (1998), ‘Merdoğlu Ömer Bey (1999), ‘Kurşun Kalem’ (2000), ‘Gurbet Kuşları’ (2008) dizilerini gerçekleştirdi.

Kurçenli’ye göre; ‘televizyona dizi yapmak sevimsiz, hiçbir keyfi olmayan, çok matematiksel bir şey. Yalnızca para kazanmak amacıyla televizyona dizi yapılabilir. Tabi ki doğru şeyler yapılmak zorunda ama dünyanın en doğru işi de olsa paraya gereksinim yoksa televizyona bir şey yapılmaması’ taraftarı. “Eskiden televizyonda çalışıyor olmanın getirdiği bir kolaylık var ama orada da dizi yapmamıştım, o zaman da pek dizi yapılmıyordu zaten. TRT’de tek bölümlük diziler yapmıştım. Dizi çekmek çok ekonomik hesapları önde tutulan bir iş, üç-dört günde bir dizi çekilmeli, yoksa zarara giriliyor.” Demektedir.⁵

Son yıllarda özel televizyon kanallarının çoğalmasıyla birlikte televizyon dizilerinin ‘rekabet’ adı altında doksan dakikalık neredeyse sinema filmi süreciyle eşit sürede olmasını ve günde yirmi saatlik çalışmayı “ilkellik, insan

⁴ Hami Çağdaş, a. g. m. , Haziran 1997, s; 90

⁵ Y. Kurçenli’yle Söyleşi, İstanbul 30 Nisan 1993

onurunun ayaklar altına alınması, insanlık dışı bir çabanın ürünü” olarak değerlendirmektedir.⁶

“Özellikle televizyonun izleyiciyi büyük ölçüde, yanlış sinema estetiğine alıştırdığını düşünüyorum. Bunun temelinde izleyiciyle sanatsal iletişimi oluşturmak yerine, izleyiciyi tavlama ve oyalama yatmaktadır.”⁷

Yeşilçamla direkt olarak ilişkilerinin olmaması nedeniyle, ancak doğru bildiği sinemayı oluşturabilecek bir ekip çalışması (senaryo oluşumunu, filmin çekilmesi ve pazarlanmasını oluşturma) ancak 1983 yılında söz konusu olabilmektedir. Filmde Recep karakterini de canlandıran oyuncu Mahmut Cevher’in kendisine getirdiği bir gazete haberinden yola çıkarak , Ayşe Şasa’yla birlikte senaryolaştırdığı “Ve Recep Ve Zehra Ve Ayşe” filminin hazırlıklarına başlanmaktadır. Kurçenli, ‘İki kişinin bir işe konsantre olmasının başlı başına itici bir güç olduğunu’ vurgulamaktadır. Kurçenli ve Şasa birlikteliğinden “Ve Recep Ve Zehra Ve Ayşe”, “Ölmez Ağacı”, “Gramafon Avrat” filmleri doğmaktadır. Şimdiye kadar beğendiği hazır bir senaryoyla karşılaşmadığını söyleyen Kurçenli, zaten ‘ bir yönetmenin senaryoyu kendisinin yazmasının ya da senaryo grubunun içinde bulunması’ gerektiğini savunmaktadır. ‘Yönetmenin kurmak istediği bir dünya var, o dünya yönetmensiz kurulamaz’ demektedir. Kendi aralarında bir hesap çıkararak bir yapım şirketi kurulmaktadır. Kimseden ek finansman desteği olmadığından, filmin yarıda kalma olasılığı ve ayrıca pazarlama aşamasında yapımcı ilişkileri gerektiğince kurulamadığından vizyona girememe sorunu ortaya çıkmaktadır. Bu ilk film her şeyiyle Yeşilçam dışında gerçekleştirilmektedir.

⁶ Y. Kurçenli’yle Söyleşi, İstanbul 29 Mayıs 2009

⁷ Cumhuriyet Okan, Yeni Dünya Dergisi “Gelişen Reklam Filmciliğinden Sinemamıza Katkılar” Ocak 1986, s; 24

Yönetmen bu süreci şöyle değerlendirir; “ Bu zor bir şey değil. Ancak pazarlama ve işletmedeki var olan hegemonya izleyiciyle ilişki kuramamak söz konusu olabiliyor.

Biz filmi bitirdikten sonra vizyona sokacak salon bulamazken, film Berlin’e davet edildi. Söz ettiğimiz nedenlerle filmi gönderemedik.”⁸

Bir filmde anlatılmak istenilenin, içeriğe bağlı olarak baştan biçimlendirilmesi gerektiğine inanan Kurçenli, hiçbir filminin çekim ve kurgu süreciyle oluşmadığını ; önceden tasarlanıp, gerekli çözümleriyle kendi mantığını çözebilecek görüntülerin oluşması söz konusudur. Bu nedenle de sonradan gerek duyulan değişikliklerin bir filmin oluşumunu olumsuz olarak değiştireceğine inanmaktadır. Ayrıca, ışıkta, kamerada ve müzikte trüklere dayalı anlatımı da gereksiz görmektedir. Yaratılan dışsal görüntülerle izleyicinin ilgisini çekme yöntemi de dürüstlük taşımamaktadır. “Gerçekleştirmeye çalıştığım doğal sinema anlatımı; izleyiciyi tavlayacak bir takım görüntüler yerine, belli bir sürecin insanına kendi meselesine boğmadan bakan içsel anlatımdır.”⁹

Filmlerinin temasını, ‘gidişe müdahale edememenin iç dünyamızda yarattığı sorunlar’ oluşturmaktadır.

“Yaptığım filmlerin kahramanlarına dönüp baktığım zaman yaşamlarının birbirine benzediğini söylemem mümkün. İnsanı, biraz sosyal şartların oluşturduğunu kabul etmemden kaynaklanan bir şey bu. Dolayısıyla başka insanların ve çevrenin filmde belirleyici olması, o insanı tanımanın bir yolu bence. Koşullarla, çevresiyle... İzleyiciyle samimi bir ilişki kurmaktan yanayım, ona tuzak kurmaktan yana değilim. Ben aslında, gündelik yaşamımda, arkadaşlarıma yeteri kadar dürüst olmayabilirim. Ama bir film yapmak,

⁸ Cumhuriyet Okan, a. g. m., Ocak 1986

⁹ Y. Kurçenli’yle Söyleşi, İstanbul 30 Nisan 1993

yaşamımın en dürüst sürecidir benim için. Hatta bu nedenle, bir özeleştiri olarak yeteri kadar etkili filmler yapmadığımı düşünüyorum.

Bunun biraz da, filmi iyi, doğru ve samimi kurmamdan kaynaklandığını düşünüyorum. İzleyiciye tuzak kurmayı, yeterince sahici olmamayı, onu kafaya almayı ayıp sayıyorum. Dolayısıyla yaptığım filmleri izlemeye hazır insanlara gereksinmem var. Hazır olmayan insanların, filmimle çok kolay ilişki kuramadıklarını düşünüyorum. Yaptığım filmleri izleyen insanlar ‘bunlar Yusuf Kurçenli’nin olabilir’ diyebilir. Ben kendi dünyamı, yaşama, insanlara bakışımı yaşamda da, sinemada da ısrarla sürdürüyorum. Sinemam da bunun yansımasıdır. Yoksa birileriyle ya da kendi kendimle, sinema, anlatım yolları, teknikleri, estetik tartışmaları yapıp, bir sinema anlayışı seçen ve onu uygulayan bir insan değilim. Kendi doğamın doğrultusunda yaptığım ve en önemsendiğim sinema, benim doğamı yansıtıyor.

Yaptığım filmlerin kendine özgü bir şeyi varsa, bu benim kişiliğimden kaynaklanır, estetik tercihimden değil.”¹⁰

Çocukluğunda kana kana oyun oynadığını ve halen sürdürdüğünü söylemektedir. Sinemanın bir parça oyunla da bağlantılı olarak kendisine ulaştığını bildiren Kurçenli “sinema, çok daha komplike, çok daha gelişmiş bir oyun gibi geliyor bana. Yeni bir filme hazırlanmanın, tıpkı çok sevdiğim bir oyuna hazırlanmak gibi kimyamda aynı etkiyi verdiğini hissediyorum.”¹¹

Kurçenli; 2009 yılında Kültür ve Turizm Bakanlığı’nın desteğini aldığı ve sponsor bulabilirse, bu yıl Eylül ayında çekmeyi düşündüğü, dört yıldır senaryosunu yazdığı “Sevdaya Durdu Zaman” adlı bir film projesi üzerinde çalışmaktadır. Film Doğu Karadeniz’de 19. yüzyılda geçen farklı dinlere ilişkin iki genç etrafında dönemi anlatacaktır.

¹⁰ Hami Çağdaş, a. g. m., Haziran 1997, s; 89

¹¹ Füsün Çelik, Nokta Dergisi “Sahici İnsanların Yönetmeni” Ağustos 1996, s; 57

B. YUSUF KURÇENLİ FİLMOGRAFİSİ

VE RECEP VE ZEHRA VE AYŞE

Yönetmen : Yusuf Kurçenli

Senaryo : Yusuf Kurçenli, Ayşe Şasa, Mahmut Cevher

Görüntü Yönetmeni : Suat Kapkı

Müzik : Cem İdiz

Oyuncular : Necla Nazır, Mahmut Cevher, Pembe Mutlu, Mesut Engin, Nilüfer Aydan, Tuncer Necmioğlu, Ani İpekkaya, Meral Niron, Haşmet Zeybek, Tanju Tuncel, Mehmet Esen, Fatih Özses, Erol Şen, Hayri Caner. *1983 yapımı*

“Olaylar Gemlik yakınlarındaki Armutlu kasabasında geçmektedir. Zeytincilikle uğraşan Recep (Mahmut Cevher), karısı Zehra (Necla Nazır), iki çocuğu, anası, babasıyla zorlukla geçinip gitmektedir. Askerden dönecek kardeşi İbrahim’in (Mesut Engin), düğün parasını denkleştirmek için kıyı motellerinden birinde ek iş olarak çay ocağı işletmeye başlar. İstanbul’da liseyi bitirip girdiği üniversite sınavlarının sonucunu bekleyen kasabanın kızlarından (Pembe Mutlu) uzak akrabası Selma (Nilüfer Aydan), hem dededen kalma toprakları görmek hem de tatil geçirmek için İstanbul’dan kasabaya gelip çaycılık yaptığı motele yerleşir.

Ayşe’nin öğrenim konusundaki sorunlarıyla da ilgilenen Selma, onunla Recep’in kılavuzluğunda motor gezintileri yapar. Bu gezintiler sırasında Recep’le Ayşe arasında bir dostluk oluşur. Babasıyla çıkan bir tartışma sonucunda dayak yiyen Ayşe, evden kaçıp motele sığınır. Orada zayıf bir anında Recep’le sevişen Ayşe bekaretini yitirir. Olay duyulunca ailesi Ayşe’yi reddeder. Recep’in karısı Zehra, kocasının hapse girmemesi için özveride bulunup boşanmaya razı olur ama baba evine dönemez. Recep’le Ayşe

evlenirler. Ama ikisi de pişmandır. Kasabada istenmeyen kişi olurlar. Kimse onlarla konuşmaz.

Törelere, toplumsal koşulların ve çevre baskısının etkisiyle beklenmedik olayların içine giren üç kişinin Recep, karısı Zehra ve sevgilisi Ayşe'nin ilişkilerini sergiliyor. Bir gazete haberinden yola çıkarak Ayşe Şasa, Yusuf Kurçenli, Mahmut Cevher'in senaryosunu yazdığı yapımda, Zehra'yla evli olan iki çocuklu Recep'in yaşamına Ayşe adlı genç kızın girişiyle alt üst olan aile düzeni trajik bir sona doğru sürükleniyor. Öyküde anlatılan yeni değil, bilinen şeyler. Ancak kasaba dekorunda sıradan insanlar arasında geçen basit, sade anlatımlı filmde yerli halkın bağnazlığı, kadın-erkek ilişkileri, kasaba boyutu içindeki ahlak sorunları, yeni bir yorum ortaya koyuyor.”¹²

“Gelenekler, görenekler ve onlara ek olarak hoşgörüsüzlüğün, çevre baskısının önüne katıp sürüklediği kahramanların, pişmanlıkla ödenen olayların yalın bir dille anlatıldığı bir ilk çalışmadır bu...”¹³

‘Türk Sinemasında Kadın’ (1920-1990) adlı inceleme kitabında Fetay Soykan'ın yorumu şöyledir;

“Yusuf Kurçenli'nin 1983 yılında çektiği ‘ Ve Recep Ve Zehra Ve Ayşe’ filminde bir kıyı kasabasında, tatil geçiren yazlıkçıların yanı sıra, yerli halkın tutumu feodal ilişkiler içindeki bir ailenin parçalanışı ve çevre baskılarını işlemiştir. Zehra erkeğin gölgesine bile razı olan bir kadındır. Üniversiteye gönderilmeyen Ayşe'yi kumalığa kabul etmeye hazırdır. Yeter ki kocası Recep onları terk etmesin. Ayşe'yse evli bir erkekle ilişki kurduğu için ailesinin şerefine leke sürmüştür ve ağabeylerine göre Recep'in onunla evlenmesi gerekmektedir. Onlar bavullarını alıp giderken Zehra kocasını ölümle cezalandıracaktır.

¹² Cumhuriyet Gazetesi, 28 Şubat 1990

¹³ Yrd. Doç.Dr. Oğuz Makal “Türk Sinema Tarihi” D.E. Ü. Yayınları, İzmir 1991 s; 187

Bir yanda kıyı kasabasındaki yerli halk ve töreleri, öte yanda tatil keyfi yaşayan yazlıkçılar ve toz pembe dünyaları çarpıştırılmaktadır. Pansiyoncu Recep'in karısı Zehra için Erkeğini kumasıyla paylaşması neredeyse doğal bir olgu ama kocasının evi terk etmesi affedilmez bir hatadır, gölge gibi bile olsa bir kocası olması onun için yeterlidir.¹⁴

Yusuf Kurçenli'nin filmle ilgili düşünceleriye şunlardır;

“Sosyal ortam olarak Armutlu, filmin çekim yeri olarak çok uygundu. Armutlu o sıralar turizme açılıyordu. Hem güncel hem de geleneksel ilişkiler yaşanıyor. Film bu nedenle Armutlu'da çekildi.

Recep, yaşamda sürüklenen bir insan, olaylara iradesini koyamayan ‘iki arada bir derede bir tip’.

Zehra, Recep'ten daha tutarlı. Geleneklere bağlıdır, bastığı bir yer vardır.

Ayşe, lise okumuştur, kasabanın geleneksel çizgisi dışına çıkmaya çalışan, nereye varacağıнын hesabını yapmamış ve asıl güç durumda olan kişidir.”¹⁵

¹⁴ Fetay Soykan “Türk Sinemasında Kadın” Altındağ Matbaacılık, İzmir Mart 1993 s; 106

¹⁵ Y. Kurçenli'yle Söyleşi, İstanbul 30 Nisan 1993

ÖLMEZ AĞACI

Yönetmen : Yusuf Kurçenli

Senaryo : Yusuf Kurçenli, Ayşe Şasa,

Görüntü Yönetmeni : Kenan Davutoğlu

Müzik : Cem İdiz

Oyuncular : Necla Nazır, Hakan Balamir, Çetin Öner, Erich Romm, Sonja Good. *1985 yapımı*

“Kemal (Çetin Öner) on üç yıldır Almanya’da çalışmaktadır. Ancak ağır iş koşulları sağlığını iyice tahrip etmiştir. İş yerinde her gün işçi çıkartıldığı için de, ne doktora görünmek ne de rapor almayı düşünmektedir. Ağabeyiyle aynı evde yaşayan Bahar (Necla Nazır) komşusu ve iş arkadaşı Nico’yla (Hakan Balamir) çalıştığı tekstil firmasına gidip gelmektedir. Nico evli olmasına karşın, aralarında candan bir dostluk vardır. Nico’nun eşi Eleni, yıllardır orada çalışmakta olmalarına karşın ekonomik açıdan güçlenememeleri, yaşam koşullarının köklü bir değişime uğramaması nedeniyle ve beklentilerinin de yerine gelemeyeceğini düşünerek eşini terk edecektir. Nico’nun bu yeni durumunda, yalnızlığını Bahar dostça paylaşacaktır.

Bu arada yeni komşuları emekli işçi Yung’la da iyi bir dostluk kurmuşlardır. Kemal ve diğer Türkler tarafından çok sevilen Nico’yla Bahar arasındaki ilişki aşka dönüşür. Ancak yabancı işçiler için giderek zorlaşan ve işçi çıkarma eylemleri çoğalan Almanya, huzurlu bir yer olmaktan çıkmıştır. Kemal’in de beklediği olmuş, iyi bir işçi olduğu için teşekkür edilerek işten çıkartılır. Gelecek korkusuyla Kemal’in sarsıldığı an, Nico kız kardeşi Bahar’la evlenmek için ondan izin isteyecektir. Kemal’in geçirdiği ruhsal sarsıntıyla öfkesini Nico’dan çıkaracak, tekme tokat saldıracaktır. Kemal, eşi, çocukları ve Bahar’la bir süre dinlenmek ve özlem gidermek amacıyla baba ocağına

gelecektir. Sağlığı iyice bozulan Kemal'in babası da kötürümdür, geçimini zeytincilik yaparak sağlamaktadır. Kemal babasının da üstelemesiyle artık umut kapısı olan Almanya'ya dönmek istemez. Bahar ve orada okuyan oğluysa dönmek zorundadır. Çünkü onların umut edeceği şey henüz vardır...”¹⁶

“Ölmez Ağacı, bir kaç şeyi birden anlatmaya çalışan bir film. Almanya'da çalışan yabancı işçilerin sorunları, Türk-Yunan dostluğu, Almanya'daki istihdam sorunu ve oradaki yabancı işçilere yansıması, bir aşk öyküsü.”¹⁷

Yönetmene göre, Ölmez Ağacı Almanya'daki Türk insanlarına bir bakış. Bahar'ın değişimi, ailesiyle çelişme noktasına gelmesi, tartışmanın yapılması filmde önemli olan yerler. Kurçenli, filmin senaryosunun daha iyi kurulması gerektiğini düşünmektedir.

Ölmez Ağacı yalnızca İstanbul As Sineması'nda bir hafta izleyici karşısına çıkmaktadır. Berlin Festivali'ne katılmakta, Türkiye'de hiçbir sinema salonunda gösterim şansı olmamaktadır. Kurçenli'ye göre bu film önemlidir;

“Ölmez Ağacı kısaca, bir Türk kızının bir Yunanlı gence olan aşkını anlatır. Filmin çekildiği 1985 yılını düşünürsek, Türk- Yunan geriliminin en krizli yıllarında böyle bir film yapmak önemliydi ve belli bir misyon taşıyordu. Fakat ilginçtir ki, son yıllarda kurulan ve sıkça ortaya çıkan Türk- Yunan dostluk dernekleri, bu filmi hala görmezden geliyor... Hem de yunan tarafından çağrı ve uyarılara karşın. Burada tartışmak istediğim, filmin iyiliği kötülüğü değil, bu konuda çok hassas olan aydın dostlarımızın ve hatta köşe yazarlarımızın ilgisizliği...”¹⁸

¹⁶ Dr. Oğuz Makal “ Sinemada Yedinci Adam” Marş Matbaası, İzmir Mart 1987, s; 97

¹⁷ Milliyet Gazetesi Oscar Tv, 17 Mayıs 1993 sayı; 32 s; 31

¹⁸ Nuri Dikeç, a. g. m., 23 Ekim 1988

MERTOĞLU ÖMER BEY

Yönetmen : Yusuf Kurçenli

Senaryo : Yusuf Kurçenli

Görüntü Yönetmeni : Kenan Davutoğlu

Müzik : Cem İdiz

Oyuncular : Necla Nazır, Mahmut Cevher, Yaprak

Özdemiroğlu. *1986 Varlık Film*

“Babasından gördüğü gibi geleneksel, muhafazakar aile yaşantısını bir yandan sürdürürken öte yandan da kaçamak ilişkilerden geri durmayan Ömer, (Mahmut Cevher) günün birinde çok farklı bir çevreye girmek zorunda kalır ama karısı (Necla Nazır) olmak üzere tüm çevresi bu durumu kabul etmeyecek, hatta karısı Ömer’i terk edecektir.

İlginç çıkış noktalarıyla Yusuf Kurçenli’nin içten anlatımıyla ‘Mertoğlu Ömer Bey’ televizyonun bayat Yeşilçam filmlerinden farklı zengin çağrışımları olan bir film ama klasik kusurları da yineliyor, yani kahramanlar kendilerini sinematografik anlatımla değil, tiyatral diyaloglarla sunuyor; oyunculara yine basmakalıp davranışlardan kurtulamıyor”¹⁹

“Yusuf Kurçenli, Mertoğlu Ömer Bey’de, iki kadın arasında kalmış taşra kökenli zengin Ömer Mertoğlu’nun geleneksel ve modern yaşam biçimleri arasında mutluluğu arayışının ‘gerçeklik’ duygusunu göz ardı etmeden işlemiş. Geniş toplumsal ilişkiler çerçevesi içinde akıp gidiyor.”²⁰

¹⁹ Milliyet Gazetesi Oscar-Tv, 27 Şubat...(yıl belirlenemedi)

²⁰ Ali Ulvi Uyanık, Milliyet Sanat Dergisi 1 Nisan 1987, sayı; 165 s; 18

“Mertoğlu Ömer Bey, farklı kültürlerin anlatıldığı bir film. ‘Ve Recep Ve Zehra Ve Ayşe’, ‘ Mertoğlu Ömer Bey’ her iki filmde metres ve kuma olaylarına bakış anlatılır. ‘Ve Recep Ve Zehra Ve Ayşe’deki Zehra’nın (Recep’in karısı) ikinci bir kadınla evlenmesini onaylaması, hala kuma geleneğinin sürdürüğünün bir kanıtıdır. Köydeki kumadır, şehirlerde metres. İkisinin biçimlerinde değişiklik var ama çok farklı ayrımlar yok. Her iki filmdeki karı-koca aynıdır, aynı doğrultunun insanlarıdır. Biri köydeki, diğeri kentteki ilişkiyi anlatır.”²¹

²¹ Y. Kurçenli’yle Söyleşi, İstanbul 30 Nisan 1993

GRAMAFON AVRAT

Yönetmen : Yusuf Kurçenli

Senaryo : Yusuf Kurçenli, Ayşe Şasa

Yapıt : Sabahattin Ali

Görüntü Yönetmeni : Kenan Davutoğlu

Müzik : Arif Erkin

Oyuncular : Türkan Şoray, Hakan Balamir, Emin And, Gülsen Tuncer, Güzin Özipek, Menderes Samancılar, Mehmet Akan, Sevinç Pekin, kemal İnci, Oktar Durukan, Ferda Ferdağ, Selahattin Fırat. *1987 Varlık Film*

“ 1930’ların Konya’sının ‘oturak alemleri’nde göbek atıp, sakilik yapan işveli Cemile (Türkan Şoray) erkekleri birbirine düşürdüğü için ‘Gramafon Avrat’ diye anılmaktadır. Oysa o baştan çıkartıcı dişilik görünümü altındaki cilveli Cemile; üzgün, acılı yaşamdan bıkmış bir kadındır. Oturak alemlerine giderken arabasına bindiği faytoncu Murat (Emin And) , ‘bir çok erkek gibi Gramafon’a tutkundur. Cemile ‘eşrafın’ hatırlı kişilerinin ‘manastır biçimi’ kucağına oturmak için kendisine yapılan baskılardan bezerek, yazgı birliği yaptığı Azime Kadın’la (Güzin Özipek) İstanbul’a göç etmeyi düşünmektedir. Oysa Efe’si tarafından biriktirdiği paraları çalınan Azime Kadın, kalp krizi geçirip ölünce, Cemile iyice yıkılıp korunmasız kalır.

Sık sık olay çıkan oturak alemlerine giderken Cemile kaçırılmak istenir. Arabacı Murat sevdiği kadını kurtarmak için, saldırganlardan birini vurup, hapishaneye düşer. Cemile, uğruna kendini feda eden Murat’a avukat tutup kurtarmak için her yolu denemeye başlar. Hatta kendisine Murat’ı kurtaracağına söz veren, yarı deli karısı Naciye’den (Sevinç Pekin) bıkmış, eşraftan

manifaturacı Ali'nin (Hakan Balamir) bu uğurda kapatması bile olur, oysa Ali'nin hesabı başkadır.”²²

“Kısacık yaşamına sığdırdığı görkemli yapıtlarıyla öykücülüğümüzde çığır açan, yazınımıza yeni bir içerik ve değiş getiren, birçok yazarımızı etkileyen Sabahattin Ali, aradan bunca yıla karşın hala eskimeyen, aşılamayan bir kalem olarak duruyor. Çeşitli yörelerimizdeki gözlemlerini, dinamik bir gerçeklikle ele alıp çile çeken halkı ve çevresini sade, yalın, çarpıcı, duyarlı bir dille yansıtan Sabahattin Ali ‘Gramafon Avrat’ a İç Anad du’da bir d önemin eğlence evrenine eğiliyor. Aydın- halk karşıtlığı içinde kasaba yaşamını sergilerken, genç cumhuriyetin çağdaş laiklik ilkelerini de topluma benimsetmeye çalışıyor.”²³

Sabahattin Ali'nin ‘Gramafon Avrat’ öyküsü bir film şirketi tarafından satın alınmış. Yönetmen bunu bilerek filme dönüştürmeyi kabul ediyor. Devreye Türkan Şoray giriyor, o sıralar video listeleri dağıtılıyor, ünlü bir oyuncunun olması, filmin satılma avantajını beraberinde getiriyor. Türkan Şoray’ın iki yıl aradan sonra ‘dönüş filmi’ olan ‘Gramafon Avrat’ta kaşık çalıp raks ederek ölçülü oyunculuğunu aşan bir kişilik çiziyor, Kurçenli’nin deyimleriyle; “Gramafon Avrat, Türkan Şoray’ın sinemaya, oyunculuğa farklı bakmaya başladığı dönemki ilk filmi.”

Sabahattin Ali'nin öyküsündeki Cemile 15-16 yaşlarındadır. Yusuf Kurçenli, Konya’daki oturak alemlerini araştırdığında ‘belli deneyimi gerektiren bir iş olduğu için olgun bir kadının olması gerektiği’ni düşünmektedir;

²² Turhan Gürkan, Cumhuriyet Gazetesi “Ezilen Kadının Değişmeyen Yazgısı” 8 Mayıs 1993

²³ Cumhuriyet Gazetesi, “Sabahattin Ali Uyarlaması” 7 Ocak 1989

“Araştırma yapınca genç kızların yapabileceği bir iş değil. Hatta kadınların güzel olması bile o kadar önemli değil. İyi dans etmek, iyi servis yapmak belli bir deneyim gerektiriyordu.”²⁴

“1930 Türkiye’sine bakmaya çalıştım. Sabahattin Ali, Mustafa Kemal aleyhine varsayılan bir şiir nedeniyle cezaevindedir. Sabahattin Ali’yi filme koyarak, o döneme bir bakış oluşturmaya çalıştık. O dönemde cumhuriyet ideolojisinin topluma yayılma çalışma çabası var. Hakan Balamir’in rolü, öykünün özü değişmeden filme eklendi. Öyküde böyle bir kişi yok.

Filmde Cemile’nin oyuncu (dansçı) kişiliğiyle, diğer kişiliği arasındaki farkın altını çizmeye çalıştım; çünkü oyunculuğu meslek olarak yapıyordu. Yanısıra oturak alemleri geleneğinin bozuluyor olması... Oturak alemleri; yemek, dans, müzikten oluşan bir üsluptur, adabı olan bir iştir. Osmanlı’nın son zamanlarında, Cumhuriyet’in ilk yıllarında oturak alemleri sekse dönüşmüştür. Gramafon Avrat’ı geleneği sürdürmeye çalışan bir insan olarak aldık.

Filmde önemli olan Cemile’nin sevdiği adam nedeniyle (Murat) geneleve gitmesi ve adama bakma özverisinde bulunması”²⁵

‘Gramafon Avrat’ Yusuf Kurçenli’nin ‘duygu olarak en çok sevdiği filmi’ olma özelliğini taşımaktadır.

Atilla Dorsay, “Kadının Pek Değişmeyen Yeri” başlığı altında şöyle incelemektedir Gramafon Avrat’ı;

Yusuf Kurçenli’nin yeni ve dördüncü filmi yeni ve güzel bir öyküden; değişik, bireysel, insanı hem etkileyen hem de hevesini kursağında bırakan bir film çıkarıyor.

²⁴ Y. Kurçenli’yle Söyleşi, İstanbul 30 Nisan 1993

²⁵ Y. Kurçenli’yle Söyleşi, İstanbul 30 Nisan 1993

Kurçenli, öncelikle temel ve kolayca düşebilecek bir tuzağa Gramafon'un öyküsünden bir tür bol danslı, göbekli, şenlikli '7 Kocalı Hürmüz' filmi yapma tuzağını önlüyor. Öykünün içerdiği, gerçekte çok sinemalık malzemeyi ayıklıyor, en pitoresk olan, en kolay etki yapabilecek olanı sanki bir yana koyuyor. Kurçenli gerçekte çelişkileri olan, bunları dördüncü filmi olmasına karşı hala yenememiş bir yönetmen. Kimi zaman olağanüstü mizansenler yaratabiliyor. Örneğin; kilisede Gramafon'un arabacı Murat için dans etmesi sahnesinde, yabancılaştırıcı müziğin de etkisiyle sıradan, erotik bir danstan alıp ırak soyutluklara, tanımlama ötesi duygulara doğru kanatlandırıyor... Gramafon'un Konya'nın eşraftan kadınları arasındaki 'baygınlık' sahnesi gibi sahneler de usta işi... Ama aynı Kurçenli'nin sözgelimi, Murat'ın Rıfat'ı vurması gibi bir anahtar sahnesi niye bir müsamere havasında çektiğini gelin de anlayın!;

'Gramafon Avrat' erdemleri ve kusurlarıyla Türk toplumunda kadının, çeşitli devrimlere, reformlara, modernleşme, batılılaşma çabalarına karşın pek değişmeyen yeri üzerine ilginç bir gözlem getiriyor. Film, Kurçenli'nin sineması üzerine erdemleri ve kusurlarıyla artık daha kesin bir yargıda bulunma fırsatını da getiriyor. Filmi izlerken hep aklımdaydı, sonradan buldum aradığım sözcüğü; Kurçenli sinemamızda deyim yerindeyse, bir minyatür ustası gibi çalışıyor. Filmi coşkulu fırça darbeleriyle değil, küçük dokunuşlarla, binbir ayrıntıyla küçük boyutlarda çalışan bir minyatür ressamı gibi oluşturuyor... Söyleyeceklerini alçak perdeden söylüyor... Bu, Kurçenli sinemasının artık temel özelliği... Görüntü, müzik ve oyuncu çabalarını da bu niteliklere uydurmuş Kurçenli... Türkan Şoray ve Hakan Balamir bize sorarsanız, karşılıklı birer oyunculuk gösterisi döktürüyorlar. Balamir'in ürkek, kıskanç, tutkulu bakışlarıyla saptadığı kompozisyonu kolay kolay unutmak mümkün değil. Türkan Şoray'a gelince, Kurçenli'nin yönlendirişiyle sanıyorum oldukça ilginç bir kompozisyon yaratmış. Önceleri, özellikle aynalar önünde makyaj bölümlerinde, birbirine kattığı erkek dünyalarından koparttığı fırtınalardan

habersiz, en azından onları hiç umursamayan ruhsuz, duygusuz bir ‘taş bebek’ kişiliği çiziyor Şoray... Sonra film ilerledikçe, ilerleyen yılların binbir yeni anlam ve zenginlik kattığı yüzüyle bu kez iç alemi, duyguları olan, kendisi için öldüren adama, tüm yaşamını adamayı bilen bir kadınla karşılaşıyoruz.

Bu Şoray’ın oyununa nüanslar katıyor gerçi ama sonuç olarak bakıldığında belki de filmin, tüm olarak bakıldığında, filmin aleyhine oluyor. Çünkü Gramafon’un tasasız, duygusuz taş bebek kişiliğinden körü körüne aşık olan, aşkı için yaşayan kişiye geçiyoruz.”²⁶

²⁶ Atilla Dorsay, Cumhuriyet Gazetesi “Kadının Pek Değişmeyen Yeri” 4 Aralık 1987

KARARTMA GECELERİ

Yönetmen : Yusuf Kurçenli

Senaryo : Yusuf Kurçenli

Yapıt : Rıfat Ilgaz

Görüntü Yönetmeni : Colin Mounier

Müzik : Cem İdiz

Oyuncular : Tarık Akan, Nurseli İdiz, Bülent Bilgiç, Deniz Kurdoğlu, Ömer Çolakoğlu, Menderes Samancılar, Erol Günaydın, Şükrü Türen, Gülsen Tuncer, Necati Bilgiç. *1990 Senar Film*

“İkinci Dünya Savaşı’nın sürdüğü 1944 İstanbul’unda yazdığı şiir kitabı toplatılan ilerici-demokrat ortaokul öğretmeni Mustafa Ural (Tarık Akan) polis tarafından aranmaktadır. Hükümet karşıtı bir dergide müdürlük yapan Mustafa, siyasal tutukluların götürüldüğü emniyet müdürlüğünün bulunduğu Sansaryan Han’da başlarına gelen ürkütücü olaylarını bildiğinden teslim olacak yerde işkence korkusuyla kaçmayı yeğler ancak gizlenebileceği yerlerde, kendisine yardım edebilecek insanlar, polisin gözetimi altındadır. Kendisini aldatan eşi Şükran, (Nurseli İdiz) arkadaşları İlhan, (Necati Bilgiç) Nevzat (Gökhan Mete) beklediği desteği ona vermezler. Tedirginlik ve kaygı içinde durmadan yer değiştiren Mustafa, bu gerilimli kaçış sürecinde çeşitli insanlarla karşılaşır, iç yüzlerini öğrenir. Bir süre sonra ev sahibinin ihbarıyla yakalanır.

Tanınmış gülmece yazarımız Rıfat Ilgaz’ın gerçek yaşamda başından geçenlere dayanarak 1973’te yazdığı özyaşamsal ögeler içeren özgün romanından 1990’da sinemaya uyarlanan ‘Karartma Geceleri’nde polisin peşine düştüğü ilerici, aydın kesimden bir öğretmenin bu kaçış sürecinde kaldığı yerlerle, tanıdığı insanların öyküsü anlatılıyor. Bu öyküyle birlikte 1940’lı yılların tarihsel gerçeklerine ışık tutulup, savaşın gölgesi altındaki tek parti

Türkiye'sine de toplumsal ve siyasal eleştiriler yöneltiyor. Senaryosunu da sinemaya uygun biçimde son derece ustalıkla oluşturan Kurçenli; bu sade, yalın anlatımlı, düzeyli yapıtında, yarım yüzyıl öncesi sol düşünceli aydınların toplatıldığı baskı dönemini, kişiler üzerinde yarattığı olumsuz sonuçları, tarihsel bir çerçeve içinde irdeliyor. Ancak yaşlı kuşağın anımsayabildiği 1940'lı yılların, yoğun baskısı altında çıkış yolu arayan ve ayakta durabilme uğraşı veren aydınların korku ve çırpınışlarını yeni kuşaklara taşımaya çalışıyor. 'Karartma Geceleri' bugün insan haklarının tartışıldığı ülkemizde, çağımızın ayıbbı 'işkence'yi gündeme getiren duyurusuyla ilginçleşen önemli bir 'çağ' filmi." ²⁷

"1944 yılının ortalarında, II. Dünya Savaşı'nın sona yaklaştığı dönemin Türkiye'sini, 'baştakilerin, her iki düşünceye de sağlı sollu, savaş açar gördükleri bir çağ'ın Türkiyesi'ni yazın öğretmeni Mustafa Ural kişisel macerasından yola çıkarak anlatan roman okurları, kahramanın kabusuna ortak eden gerilim öğeleri ve polisiye entrikalarıyla sinema için biçilmiş kaftan. İşte bu nedenle üç yıl kadar önce Kurçenli'nin ilgisini çeken roman, bir 'dönem filmi' yapmanın getirdiği ekonomik sorunlar nedeniyle ilk kez geçen yıl senaryolaştırılabildi.

Senaryonun hazırlanışında 'Karartma Geceleri' nin yanı sıra Rıfat Ilgaz'ın anılarını topladığı 'Yokuş Aşağı' adlı kitaptan, dönemin gazete ve dergilerinden yararlanan yönetmen, senaryo taslağının oluşturulmasından sonra Rıfat Ilgaz'la bir araya geldi. Ilgaz'ın senaryoya eklediği notların yanı sıra kitapta yer almayan bir Alman öğretim üyesi de filme eklendi.

²⁷ Cumhuriyet Gazetesi, 7 Mayıs 1993

‘Karartma Geceleri’nde Yusuf Kurçenli’yle ilk kez çalışan Tarık Akan, Mustafa Ural rolünü yorumlarken olaya bakışı gereği Rıfat Ilgaz’la görüşmekten kaçındığını, o dönemde yaşanan olayları yalnızca yazarın sorunu olarak değil, toplumsal bir sorun olarak görmesinin böyle bir kararda büyük rol oynadığını belirtiyor.”²⁸

“Tarık Akan, ‘Rıfat Hoca çok işkence görmüş ama bunları kitabına almamış. ‘Sis’ filminden işkenceden simgesel olarak söz edildiğini, bunun da başarısız olduğunu söyleyen Akan, işkencenin açık ve net olarak sahnelenmesinden yana. Peki bunun sakıncası yok mu? ‘Var tabii’ diyor. ‘Seyredilmesi tahammül edilmez bir olay seyirciyi de perdeden koparmamak, işin dozunu iyi ayarlamak gerek. Ayrıca bir de sansür sorunu var.’ Bu sahnelerin çekimi Akan için zor olmamış. Çünkü 1981’de emniyette, benzer sahneler yaşanmış, zaten o günlerde siyasi şube müdürüne de ‘yaşadıklarımın bir gün mutlaka filmini yapacağım’ demiş.”²⁹

“Uzun süre Fransız bilim adamı Jacques Cousteau’nun filmlerinde kameramanlık yapan bir süredir reklam piyasasında ve nitelikli yapımlarda görüntü yönetmeni olarak çalışan Colin Mounier’in görüntü yönetmenliğini üstleniyor, Feyza Zeybek’de sanat yönetmeni olarak görev alıyor.”³⁰

“Filmde o döneme ilişkin bolca motif kullanılıyor. Bunlardan birisi tabutluğu ve işkence odalarıyla ünlü Sansaryan Han. Han kullanılmaz durumda olduğu için Tarlabası’ndaki eski bir Ermeni Manastırı’ndan yararlanılmış. Askeri mahkeme için Taşkışla’dan, sivil sahneler için de Fener, Balat, Hisarüstü, Eyüp civarındaki evlerden yararlanılmış. Görüntü yönetmeni Colin Mounier’de bundan çok dertli. O yılların fotoğraflarını görmüş ve şimdiki İstanbul’u

²⁸ Senem Deniz, Cumhuriyet Gazetesi (tarih bilinmiyor)

²⁹ Nokta Dergisi, “O Karanlıkta Onlar” 25 Şubat 1990 sayı; 8 s; 83

³⁰ Senem Deniz, Cumhuriyet Gazetesi (tarih bilinmiyor)

tanıyamamış; ellerini iki yana açıp ‘her yer asfalt, her yerde telefon anteni var. Mekanlar çok dar’ diyerek yakınıyor.”³¹

Yusuf Kurçenli romanı filme uyarlarken, romanla ve yazarıyla olan ilişkisini şöyle açıklamaktadır;

Kitabı ilk okuyuşumda orada bir sinema olduğunu gördüm ama film yapma kıvılcımı hemen çakmadı. Büyük ölçüde Rıfat Ilgaz’ın kendi yaşadıklarından yola çıkarak bir aydının öyküsü anlatılıyordu. Ayrıca II. Dünya Savaşı ortamında içeride ve dışarıda toplumsal sapmalar, politik durum değerlendirmeleri vardı ama bunlar romanın örgüsü içinde değildi. Hepsi de doğru ve katıldığım saptamalardı. Ancak olay örgüsü içinde olmayışları ve ihmal edilemeyecek denli önemli olmaları sorun yaratıyordu. Hemen kıvılcım çakmamasının nedeni buydu. Senaryo aşamasında yeni bir tip ekleyerek çözüldü. Rıfat Bey, benim bu romanı film yapma isteğimi yeterince saygıdeğer ve güvenilir gördü. Ona gönderdiğim ilk ön senaryodan sonra birkaç notu oldu. Daha sonra bir daha asıl senaryoyu görüp denetlemek istemedi. Bana bir yanılma hakkı tanıdı ki, bir şey yapmak isteyen her insanın mutlaka taşınması gereken bir hak gerçekten. Ben Karartma Geceleri’nin kurduğu dünyayı zaten benimsemiştim. Önemli olan da bu. Sonrası kişisel bakış farkı. Hem senaryo hem de çekim aşamasında böyle bir rahatlık içinde çalıştım. Böyle bir baskı duymamak benim için bir şanstı.”³²

‘Karartma Geceleri’nin kaçak öğretmeni Mustafa Ural benim’ diyor Rıfat Ilgaz. ‘ Bu roman ve bu film benim, 1944 yılında iki buçuk ay süreyle polisten kaçışımın öyküsüdür.’

Karartma Geceleri’nin öyküsüyleyse yazarın 1944 yılında yayınlanan ‘Sınıf’ adlı şiir kitabıyla başlıyor.

³¹ Nokta Dergisi, “O Karanlıkta Onlar” 25 Şubat 1990 sayı; 8 s; 83

³² Y. Kurçenli’yle Söyleşi, İstanbul 30 Nisan 1993

Bu anlamda Karartma Geceleri'nin 'ön kitabı' olan 'Sınıf', Rıfat Ilgaz'ın 1943 yılında yazdığı toplumcu bir öğretmenin duyarlılıklarını yansıtan şiirlerinden oluşmaktadır. Ilgaz bu şiirlerinde öğrencilerin sınıfsal yapısını ve yoksulluğunu okuldaki yaşamından kesitlerle verirken hemen her satırda toplumsal çelişkiyi yansıtır.

'Sınıf' yayımlandıktan tam yirmi beş gün sonra toplatılır. Suçu; 'yabancı rejim lehine propaganda yapmak', 'milliyetçilere taş atmak', 'cemiyetimizin iç yüzüne tarizde bulunmak', 'halk, zümre ve sınıflara dil uzatmak' kısaca Ceza Yasası'nın 142. maddesine muhalefet etmektir.

Rıfat Ilgaz o yıllarda Nişantaşı Erkek Ortaokulu'nda öğretmenlik yapmaktadır. Okuldan raporlu olduğu bir gün eve dönerken komşularının birinin uyarısı üzerine evde iki polis memurunun kendisini beklemekte olduğunu öğrenir. Hiç düşünmeksizin yolunu değiştirir ve tam iki buçuk ay sonra teslim oluncaya değin durmadan kaçar. Bu süre içinde 'Sınıf' kitabının hesabını vermek üzere gece gündüz aranır. Ilgaz'ın yargılanması tutuklu olarak yapılır ve altı aya hüküm giyer.

Rıfat Ilgaz daha sonra II. Dünya Savaşı'nın Türkiye'deki yansımalarından biri olan 'Karartma Geceleri'nde süren bu zorlu kaçışın öyküsünü hep yazmak ister. Ancak baskıcı ortam 40'lardan sonra 50'li yıllarda da etkisini sürdürecektir.

'Karartma Geceleri' ancak 1968'de yazılabilir 'tek suçumuz hür insanlar gibi konuşmak, kitaplar suç ortağımız' diyen Rıfat Ilgaz böylece Mustafa Ural dramını anlatırken okuyucu II. Dünya Savaşı'nın karanlığında, aydınların ve sanatçıların dramına kendi dramını ortak eder.

Rıfat Ilgaz, Karartma Geceleri'ne ilişkin olarak en son 'devlet düşmanı' sözüne içerlendiğini söylüyor. 'Ne demek devlete karşı olmak?' diyor ve ekliyor. 'Yani ben eşkıya mıyım? Siyasal iktidarın karşısında olabilirim ama

devletin değil. Aydının, sanatçının görevi en ileri düşünce sistemine varmak, sağlam bir düşünce sistemine sahip olmaktır. Bu nedenle ben Marksist bir yazarım, artık rahatlıkla bunu söyleyebilirim. Ama ben devlete karşı değilim, devlet bana karşı.’

Yazara göre her dönemde işkence var, o dönemde de olduğu gibi. Gece gündüz sorgulamaları, ansızın uyandırılıp hapisane değiştirmeleri, kötü koşulları, Sansaryan Han’ın rahatsız edici anılarını anlatıyor ve işkenceye tabi tutularak pencereden atılan Hasan Basri adlı aydın bir öğretmeni anımsıyor Rıfat Ilgaz...

Mizah yazıları, ‘Sınıf’ ve ‘Devam’ adlı kitapları nedeniyle yaşamı boyunca toplam olarak beş yıl, beş ay, yirmi beş gün ‘mahpuslukla’ ödüllendirilen Ilgaz, bugün hapisane anılarını gülümseyerek öyküleştiriyor. Nasıl yıllarca pasaport alamadığını, derken bir gün, bir zamanlar öğretmenlik yaptığı, kulağını çekip yanağını okşadığı çocuğun Emniyet I. Şubesi’nde müdür olmasıyla pasaportunun ayağına kadar getirildiğini anlatırken biraz da buruk...

Rıfat Ilgaz son olarak ‘gerçekçilik’ konusuna değiniyor. ‘Bu roman gerçekçidir’ diyor. ‘Ancak elbette ben bir romancıyım, vakanüvis değil, o nedenle bazı adlar ve bazı yerler değiştirilmiştir. Ama ben bir çağın dramını verme zorundayım. O çağı değiştiremem. Aydının, sanatçının görevi de çağının sorumluluğunu üstlenmektir zaten.’

Yazar, filmin romanının ruhuna ne ölçüde sadık kaldığı konusundaysa; ‘benim bu yapıtım istediğim gibi filme yansımıştır. Yusuf Kurçenli büyük başarı göstermiş, ne demek, neyi anlatmak istediysem vurgulayarak, altını çizerek filme geçirmiştir’ diyor.³³

“Karartma Geceleri; önemli, başarılı, bilinç ve sevgi ürünü bir film. Yusuf Kurçenli’nin Rıfat Ilgaz’ın kitabını okur okumaz gönül verdiği, onu iyice

³³ Anna Turay, Cumhuriyet Gazetesi “Kitaplar ‘Suç’ Ortağımız” (tarih belirlenemedi)

özümsemiği anlaşılıyor. Kurçenli, önce son derece ustalıkla oluşturulmuş ekonomik ama doyurucu bir senaryo, sonra da klasik türde ama akademizme düşmeyen, kendinden emin bir sinemasal anlatımla yapıta görsel değerler katıyor, açılımlar getiriyor. Kurçenli'nin sineması ne denli ilerlemiş! Onun ilk ve alçakgönüllü filmlerini izlemiş, 'Gramafon Avrat' ı sinemasında bir aşama saymıştık. Ama 'Karartma Geceleri', doğrusu hepsini aşıyor. Karşımızda artık sinemasını oluşturmuş, anlatımını sağlama yaslamış bir yönetmen var.

'Karartma Geceleri'nin gücü ve sağlamlığı, her türden kışkırtıcılığı önleyen sloganların ardına sığınmayan gözboyacılığı, çığırkanlığı iten bir sinemayı yeğlemesinden kaynaklanıyor. Kurçenli, sanki mesajını bağırarak değil, alçak sesle konuşarak vermeyi yeğlemiş. Bir 'dönem film'bu; 1940'ların İstanbul'u, sınırlı olanaklarla ama inandırıcı bir biçimde verilmiş. Keşke bazı sahneler biraz daha 'kalabalık' olabilseydi, sinemada gösterilen belgeselin teknik düzeyi daha iyi olabilseydi, jenerikteki görüntüler (ve onların üzerine düşen adlar) daha aydınlık olabilseydi... Ama ne önemi var? Kurçenli, bir 'dönem filmi' yapmanın sınırlarını rahatlıkla aşıyor. Çeşitli nedenlerle iç ve dış etkilerle, belli görüşler ve dış etkilerle, belli görüşler ve düşünceler üzerinde baskı oluşturmayı yeğlemiş, insana karşı işlenebilecek en büyük 'insanlık suçları'ndan biri olan işkence yapmayı göze alabilmiş tüm ülke, rejim ve sistemleri sergiliyor, eleştiriyor. Savaş, sıkıyönetim, ülke güvenliği gibi görünürde geçerli nedenleri var bu işleri yapanların. Ama bu nedenler, yapılanları hiçbir zaman açıklamıyor, bağışlatmıyor. 'İnsanlık suçu' niteliklerini ortadan kaldırmıyor.

'Karartma Geceleri'nin iç dengeleri çok iyi kurulmuş. İşkence bile filmde yeterince, gerektiği ya da gerçekte Ilgaz'ın başına geldiği kadarıyla var. Yönetmen işkenceyi, baskıyı bir etkileme, izleyiciyi tavlama ögesi olarak kullanmıyor, bu kolaylığı da elinin tersiyle itiyor. Ve içerdiği tüm karamsarlığa, karabasan yaşayan bir ülke görünümüne karşı sevgi ve umut, filmin sonsal

izleniminden hiç de eksik değil. Hele ki Kurçenli, Mustafa Ural'ın (Tarık Akan) aksak yürüyüşünü taklit eden çocukların görüntüsünü yakalayıp filmine sokabildikten sonra!...

Tarık Akan bu filmle kendini aşan çok iyi bir oyunculuk veriyor. Diğer oyuncular ve görüntü çalışması da birinci sınıf 'Karartma Geceleri', sinemamızın yüzünü ağartacak bir film.”³⁴

“Yusuf Kurçenli, bir siyasal film, aynı zamanda bir 'dönem filmi' denemesi olan Rıfat Ilgaz uyarlaması 'Karartma Geceleri'yle yılın ve de son yılların bu türdeki en başarılı çalışması ve neredeyse kusursuz bir anlatımla karşımıza gelen bir olgunluk sundu.”³⁵

Yusuf Kurçenli'nin 'Karartma Geceleri' sinema eleştirmeni Atilla Dorsay ve eleştirmenlerin ortak listesine göre 1990 yılının en iyi filmidir.

“Karartma Geceleri, işkenceden kaçan çaresiz ve yoksul bir aydının dramı değil yalnızca. Aynı zamanda onu çevreleyen, insanları kuşatan ortamın öyküsü.

Devletin muhalifleri sindirmek için tam bir baskı politikası uyguladığı dönem. Bir taraftan da tam bir yoksulluk dönemidir. İnsanlar çaya bile hasret kalmış, ekmekler karneye bağlanmış, uzaklardaki savaşın tedirginliği tüm insanları etkisi altına almıştır. Para karşılığı muhbirlik yapanlar çoğalmış, kraldan fazla kralcı olma zihniyeti boy atıp gelişmiştir. Devlet, demir yumruğunu sıradan, güçsüz bireylerin üstüne indirmekten, insani olanı yok etmekten çekinmemektedir. Filmin bir yerinde kahveyi basan polis, bir esrar satıcısını alıp götürürken zavallı kahveciyi de döver. Onlar dışarı çıktıktan sonra, kahveci kanayan burnunu göstererek, 'bu adamlar niye vurdu bana?' diye sorar. Yanıtı kahvedeki herkes bilmektedir. Onun suçu uyanık bir muhbir vatandaş olmamak, götürülen adamın esrar satıcısı bir adam olduğunu bilmemektir.

³⁴ Atilla Dorsay, Cumhuriyet Gazetesi "Bilinç ve Sevgi Ürünü" 30 Nisan 1990

³⁵ Atilla Dorsay, Cumhuriyet Gazetesi "Filmler İyi, Koşullar Kötü" (tarih belirlenemedi)

Bu ve buna benzer ayrıntılar çok Karartma Geceleri'nde, ne yazık ki bu olaylar yalnızca 1940'lı yıllara da özgü değil, biraz değişiklikle halen gündemde. Ama salt bu nedenlerden ötürü önemli bir film değil 'Karartma Geceleri'... En hassas toplumsal, siyasi sorunları 'sol içerikli melodrama' dönüştüren muhalif duyguları sömürmek için olmadık işlere kalkışan bir dizi film gördüğümüz için kestirmeden hemen söyleyeyim, 'Karartma Geceleri' böylesi ucuz numaralara başvurmuyor. Yalın, süslerden arınmış bir sinema anlatımını tutturan Yusuf Kurçenli öncelikle başarılı bir atmosfer kuruyor. Colin Mounier'in soğuk gri, mavi renklerden yararlanarak oluşturduğu bir kış İstanbul'unun iç mekanlara sinmiş loşluğun filmin tümüne hakim tedirginlik duygusunun altını çiziyor. Bizce bu anlamda çevre düzeni ve döneme dair ayrıntılarda güzel. Örneğin; Türkçe okunan bir sabah ezanı dinliyoruz ya da İnönü'nün kendi sesinden bir radyo konuşmasını dinliyoruz. Ama Kurçenli'nin asıl başarısı oyuncu yönetiminde ortaya çıkıyor. Belli ki kaba çizgilerden kaçınılmış, ayrıntılar çalışılmış. Örneğin; kocasını aldatan kadında Nurseli İdiz, yaşlı babacan mahalle polisi rolünde Erol Günaydın basmakalıp tarzları bir yana bırakmışlar. Yalnızca onlar değil elbette, her tipte kolay olandan, tek anlam yaratacak jestlerden mümkün olduğunca kaçınılmış. Geleceğe dair umut vermek isteyen birçok Türk filminde olduğu gibi çocuk unsuru filmin finaline oldukça elektrik ve inandırıcılıktan uzak bir biçimde yerleştirilmiş. Yanında onu taklit ederek yürüyen çocuklara baktıktan sonra Tarık Akan'ın yüzünde beliren o umutlu gülümseyiş olmasa film bence daha güzel bitebilirdi.

'Karartma Geceleri' aslında izleyiciyi hemen kendine bağlayabilecek bir dramatik yapıya sahip değil. Mustafa Ural'ın kaçmaya başlamasından sonra film, yalnızca kaçış ekseninde gelişip, sürüyor. Kaçak olmanın gerilimi de sinemasal olarak çok fazla abartılmıyor, bu nedenle alışlageldik bir olay örgüsü yok. Olaylardan çok ilişkiler, insanlar ön plana çıkıyor. Ama filme portreler galerisi demek de mümkün değil, hiç biri üzerinde derinleşilmiyor. Yalnızca

toplumsal baskı döneminin kişiler özelinde yarattığı sonuçlar üzerinde duruluyor.

Örneğin; yaşlı mahalle kahvecisi, Mustafa Ural'ın kaçak olmasını pek umursamıyor da, genç çırak resmi devlet görüşünü aynen yineliyor; 'öğretmenlerde böyle yaparsa vatanı kime teslim edeceğiz?' gibisinden bir şeyler diyor. Polisle çalışarak para kazanan muhbir 'arkadaşız' diyerek Mustafa Ural'ı ihbar etmiyor ama işgüzar ev sahibi ihbar görevini titizlikle yerine getiriyor. Güvendiği karısı ona beklediği desteği vermezken, ev sahibinin kızı ona yardım ediyor. Yani bu kaçış dönemi Mustafa Ural için insanları tanımanın tatsız ama kesin sonuç veren bir yolu olup çıkıyor.

Yusuf Kurçenli temel malzeme olarak neyi seçtiğini çok iyi biliyor ve bu nedenle bazı yerli filmlerde olduğu gibi seanslar arasında dramaturjik kopukluklar hissetmiyorsunuz.

Tüm film boyunca üzerine zor bir yük almış Tarık Akan bu yükün altından kalkabiliyor. Ne var ki güç ekonomik koşullar nedeniyle pek sağlıklı bir insan olmayan Mustafa Ural'ın fiziksel güçsüzlüğü görsel olarak ortaya çıkamıyor. Bu da Akan'ın suçu değil elbette!

'Karartma Geceleri' Yusuf Kurçenli sinemasının en önemli mihenk taşlarından birisi bence. Türk sinemasında Ömer Lütfi Akad ekolünün kendine özgü temsilcisi olan Kurçenli, alçakgönüllü projeleri ve yalın sinemasıyla starlaşmamış, hep ihmal edilmiş bir yönetmen.

Oysa her filminde belirli bir tarihsel çerçeve içinde bireylerle uğraşan, onların kişisel sorunlarını belirli bir toplumsal baza oturtmaya çalışan bir sinemacı. Filmleri dikkatlice izlenirse tematik ve biçimsel bir süreklilikte görülüyor. Son filmi de kendi filmografisi içinde sürekliliği önemli bir kanıt.”³⁶

³⁶ Mehmet Açar, Beyazperde Dergisi "Karartma Geceleri" Mayıs 1990, sayı; 17 s; 36

Yurt dışında birçok festivallerde Türkiye'yi temsil eden 'Karartma Geceleri' yurt içinde de bir çok ödül kazanmıştır;

1990 Nejat Eczacıbaşı Vakfı yılın En İyi Türk Filmi

1990 9. Uluslararası İstanbul Film Festivali En İyi Türk Filmi

1990 Yunus Nadi En İyi Film Ödülü

27. Antalya Film Festivali En İyi İkinci Film

27. Antalya Film Festivali En İyi Yönetmen Ödülü'nü Yusuf Kurçenli Halit Refiğ'le (Karılar Koğuşu) paylaşmaktadır. 1969-1973 yılları arasında 'Adana Altın Koza Film Festivali' beşinci kez yapılmıştır. On dokuz yıl sonra 14-15 Eylül tarihleri arasında altıncısı düzenlenen festivalde En İyi Film Ödülü'nü 'Karartma Geceleri'; Yusuf Kurçenli'de, Tunç Başaran'la En İyi Yönetmen Ödülünü kazanmıştır. Tarık Akan 27. Antalya Film Festivali'nde 'Karartma Geceleri'yle En İyi Erkek Oyuncu Ödülü'nü, yine aynı filmle, 6. Adana Altın Koza Film Festivali'nde de En İyi Erkek Oyuncu Ödülü'nü almaktadır.

27. Antalya Film Festivali'nde Yusuf Kurçenli 'Karartma Geceleri'yle, Halit Refiğ 'Karılar Koğuşu' filmindeki başarıları nedeniyle 'En İyi Yönetmen' ödülünü paylaşmaktadırlar. Halit Refiğ bu paylaşımındaki düşüncelerini şöyle açıklamaktadır;

“İkisi de aynı dönemde yola çıkan filmler gibi görülüyor. İkisi de bir yazarın otobiyografik kitaplarından hareket etmiş. Ancak tutumları, tavırları itibariyle oldukça farklı filmler. Ben 'Karılar Koğuşu'nu yaparken amacım bu filmle 1940'ları anlatmak değildi. Amacım Kemal Tahir'i anlatabilmektir. Çıkış noktam yazarın kendi kişiliği oldu. Delişmen bir gazeteciden, bir siyasi mahkumdan nasıl bir romancıya dönüştüğünü, yiğit, onurlu, bilge kişiliğini anlatmak istedim. Tabi ister istemez fonda dönem var. Onun sanat anlayışı,

dünyaya bakışı var. Birinci derecede önemli olan gerçekçilik ve dürüstlük meselesi. Herhangi fikir ve gaye uğruna gerçekleri değiştirmemek önemli, tıpkı Kemal Tahir gibi. Cezaevi atmosferini onun anlattığından farklı bir şekle sokmadım, ancak onun gözlemci değil, olayların ekseninde kişiye dönüştürdüm. ‘Karartma Geceleri’yse 40’lı yılları II. Dünya Savaşı yıllarında İstanbul’da siyasi atmosferi anlatma amacıyla, filmin dramına baktığımızda kırklı yıllarda geçmesine karşın o yılların gerçeğinden çok 12 Eylül dönemi Türkiye’sini anımsattığı söylenebilir. O yıllarda 12 Eylül döneminde olduğu gibi işkence ön planda değildi. Zaten işkencede yalnızca bir adama fiziksel baskı uygulamak değil. Birisini on-on beş yıla mahkum etmişseniz verdiğiniz manevi işkenceden de şiddetli. Ancak doğru ve gerçekçi olmak gerek.

Arif olmanın anlayacağı tarzda bu tür 12 Eylül göndermeleri benim gerçekçilik anlayışıma uygun değil. 12 Eylül’ün işkence olaylarına değinecekse onun özel şartları var. Bu dönemin siyasi şartları 40’lı yıllar gibi değil. 12 Eylül döneminde insanlar şiir, roman yazdığı için, devletin resmi görüşüne aykırı düştüğü için işkence görmüyor, çok meseleler var. Devlete karşı örgütlü, dışarıdan kaynaklanan terör hareketleri, şiddet olayları var.

Elbette şiddet olaylarına karışmış insanların işkenceye tabi tutulmasının hukuki bir yol olup olmadığı tartışılır ama meseleyi karıştırmamak lazım. Avrupa kapılarının kapanması için işkencenin Türk kültürünün bir parçası olduğu teması ısrarla işlenmekteyken, böyle bir iddiaya mesnet teşkil edecek çalışmayı gerçekten kendi inançları çerçevesinde yanlış bir şey olarak görmekteyim.”³⁷

³⁷ Anna Turay, Cumhuriyet Gazetesi “Devlet Başka, İşkence Başka” (tarih belirlenemedi)

RAZİYE

Yönetmen : Yusuf Kurçenli

Senaryo : Yusuf Kurçenli

Yapıt : Melih Cevdet Anday

Görüntü Yönetmeni : Erdal Kahraman

Müzik : Cem İdiz

Oyuncular : Kamuran Usluer, Oğuz Tunç, Yasemin Öymen, Fuat Onan, Güzin Özipek, Burak Davutoğlu, Gürsel Ateş. *1991 Mine Film*

Yusuf Kurçenli ‘Raziye’ filmini şöyle anlatmaktadır;

“Etrafa çeki düzen vermek ve köylüleri bilinçlendirmek isteyen bir dayı;(Kamuran Usluer) insanlarla ilişkisi olmayan, Çingene soyundan geldiği varsayılan bir genç kız (Yasemin Öymen) ve dayısını bir süreliğine ziyarete gelen bir genç (Oğuz Tunç) vardır.

Film, çıplaklık üzerine kuruludur, açık bir filmdir. Cinsellik kıza göre çok doğaldır. Bizim taşıdığımız utanma, terbiye, ahlak gibi kavramlar doğayla iç içe olduğundan genç kızın tanımadığı duygulardır. Filmde ona aşık olduğu gençle yattığı gibi, balıkçıyla da yatmaktadır. Gencin şaşırması bundandır, film bunun üzerine kuruludur. Aslında bir anımsamadır. Genç bunları yaşamıştır, tüm bunları sonra düşünecektir. Düşsel bir romandır ‘Raziye’. Ama iki önemli sahnesi çekilemedi. O nedenle anımsama olup olmadığının anlaşıldığı kanısında değilim, çünkü filmin eksikleri vardı.”³⁸

³⁸ Y. Kurçenli’yle Söyleşi, İstanbul 30 Nisan 1993

Şiirleri, oyunları, denemeleri ve romanlarıyla yazınımızın söz, imge ve düşünce ustası Melih Cevdet Anday'ın 'Raziye' romanının ilk basımı 1975 yılında, ikinci basımıysa 1991 yılında yapıldı. Yönetmen Kurçenli 'Raziye' romanıyla ilgili düşüncelerini şöyle açıklamaktadır;

“Yaşlı ama dinç, dürüst, korkusuz, aydın; çevresindeki ilkelerle savaşmayı, kişileri, gerilikten, yozluktan kurtarmayı amaçlayan idealist bir 'dayı'. Doğadaki saflığın, 'Dişiliğin uzantısı olan, olağanüstü güzellikte bir evlatlık! Politik nedenlerle İstanbul'dan uzaklaşmak zorunda kalıp Ege'yle Akdeniz arasında bir yerde evlatlığıyla yaşayan dayısının yanına gelen bir 'genç'.

İşte bu üç özgün insanın arasındaki ilişkilerin, devinimlerin romanıdır 'Raziye'; biraz platonik, biraz romantik, hani oldukça da erotiktir. Alabildiğine çoşkulu bir sevdanın öyküsüdür.

Romanın kendinden gelen bazı ayrıcalıkları var. Daha çok bir adamın duygu ve düşüncelerinden, çevreyi algılama çabasından, algılayamayışından oluşan bir roman bu. Aslında Raziye'ye bu kadar yakından bakınca, romanı okuduğumda aldığım lezzeti sinemada yaratmanın çok kolay olamayacağını gördüm ve bu zorlukları henüz aşmış değilim doğrusu. Ancak şöyle bir yol izledim ki, bu da kaçınılmazdı sanıyorum; romanda 'genç adam' anlatır olayları. Ben de izleyiciyi genç adamın paraleline koydum. Filmin gözü genç adam oldu. İzleyiciyle genç adamı aynı noktaya yerleştirerek filmi oluşturmayı düşündüm ve ona göre bir senaryo yazdım.

Raziye'nin aslında çok sahici bir şey anlattığı kanısında değilim ama benim ilgimi çeken noktalardan biri Raziye'nin kendi güdülerini, kendi doğası doğrultusunda davranmasıyla filmin diğer kahramanlarının alışkın ilişkilerin bir hayli zorladığı, 'doğal'lığın insanların kabullendiği kuralları, davranışları nasıl 'sarstığı' noktası. Beni bu filmi yapmaya iten öge de bu diyebilirim.

Sağlam nedenselliklere bağlanmamış, uçuşan ve bu yüzden çağrışımlar açık bir dünya var romanda. ‘Dayı’ niye öyle bir adamdır, ‘Raziye’ niye öyledir, ‘köy’ niye öyle, ‘köylü’ niye öyledir? Tüm bunların gerçekten yanıtları yok ve bu yanıtları aramamak gerekiyor. Aslında izleyicinin alışkanlıklarına uygun bir şey değil bunlar. Yapacağımız filmin böyle bir zorluğu var. Bu, daha önceki çalışmalarına göre beni biraz tedirgin eden bir nokta. Üslüplaştırmak ve izleyiciye benimsetmek zorluklarını göz önüne alıyorum.”³⁹

“Raziye filminin çekimlerine Çanakkale’nin Babakale köyünde başlandı. Film yirmi sekiz günde elli dokuz kutu negatifle çekildi. ‘Dayı’ rolünü Engin Cezzar oynayacaktı. Oysa film çekimlerinden bir gün önce Cezzar oynamaktan vazgeçti. Kurçenli bu konuda ‘polemiğe girmek istemediği’ni bildirmekte ve konuşmasını sürdürmektedir; Engin Cezzar bir senaryo hazırlamıştı. Yazdığı senaryoda kendi oynayacağı rol ön plandaydı. Filmde benim yapmak istediğimse, ‘dayı’ oradaki üç insandan bir tanesiydi. Yani olayları romandaki gibi ‘genç adam’ın gözüyle ve tanık olduğu olaylardan kalkarak anlatmak istemişim. Engin Cezzar’ın beklentilerini karşılayamadı, o nedenle de ayrıldı.”

40

Filmde Kamuran Usluer’in yanı sıra, ‘Dokuzuncu Hariciye Koğuşu’ ve Atıf Yılmaz’ın ‘Hayallerim, Aşkım ve Sen’ filminden tanınan Oğuz Tunç ve 1987 yılında yitirdiğimiz Örsan Öymen’in kızı Yasemin Öymen oynuyor. Kurçenli, oyuncu seçimiyle ilgili şu açıklamayı yapmaktadır;

“Raziye’yi canlandıracak kişiyi bulmak için uzun boylu bir araştırma yaptık. Aradığım fiziksel özellikler bakımından, bu role en yatkın kişi Yasemin’di. Deneyimi olmayan bir arkadaşı. Yasemin’le fiziksel özelliklerini

³⁹ Fatma Oran, Cumhuriyet Gazetesi “Doğanın Düşü Raziye” 14 Ağustos 1991

⁴⁰ Y. Kurçenli’yle Söyleşi, İstanbul 30 Nisan 1993

öne çıkartıcı, deneyimsizliğini örtücü bir çekim çalışması yapmayı düşünüyor ve böylece deneyimsizliği büyük ölçüde giderebileceğini sanıyordum.”⁴¹

“Raziye için genç ve güzel kız gerekiyordu. Engin Cezzar, Yasemin’i önerdi. Fiziksel olarak iyi geldi. Olmadı, hırsı, çabası, asılmasın yoktu, içinde oyunculuk ateşi yanmayan birisiydi. Çekimlere başladığımızın ikinci haftası değiştirmeyi düşündüm ama geç kalınmıştı. Gerçi beğendiler ama benim istediğim gibi olmadı. Bazen insan çok titizleniyor, yanlış karar verebiliyor.”⁴²

Filmin yapımcısı Kadri Yurdatap Kültür Bakanlığı’ndan aldığı son taksiti film ekibine vermeyince, filmin iki sahnesi çekilemedi. Kurçenli “zaten iyi kıvıramadık, bir de film eksik kaldı” diyor. ‘Raziye’ şimdiye dek hiçbir sinema salonunda izleyici karşısına çıkamadı.

⁴¹ Fatma Oran, Cumhuriyet Gazetesi “Doğanın Düşü Raziye” 14 Ağustos 1991

⁴² Y. Kurçenli’yle Söyleşi, İstanbul 30 Nisan 1993

ÇÖZÜLMELER

Yönetmen : Yusuf Kurçenli

Senaryo : Yusuf Kurçenli

Öykü : Cezmi Ersöz

Görüntü Yönetmeni : Colin Mounier

Müzik : Arif Erkin

Oyuncular : Tarık Akan, Nurseli İdiz, Ömer Çolakoğlu, Tunca Yönder, Savaş Dinçel, İsmail Hakkı Şen, Tomris Oğuzalp, Arif Erkin, Duygu Ankara 1994 Film F Filmcilik

Film F Filmcilik, ‘Çözümler’ filminin basına tanıtım yazısındaki metinde filmi özetlemektedir; 12 Mart ve 12 Eylül askeri darbelerini yaşamış, toplumun yeni yükselen değerlerine uyum sağlayamamış Uğur... (Tarık Akan)

12 Eylül’ü yaşamış, cezaevinde siyasi tutuklu kocası Kemal’in (Ömer Çolakoğlu) ailesiyle yaşayan Nihal...(Nurseli İdiz)

Yaşamakta oldukları sorunlar, bu iki insanı birbirlerine yaklaştırır. Bu “sığınma” gereksiniminden kaynaklanan bir aşktır. Hem kendi psikolojileri, hem de ortak çevrelerin baskısıyla yaşanması zor bir aşktır.

Onlar kimselerin tanımadıkları bir yere mi gitmelidirler? Yoksa savrularak sürüklenirken birbirlerine tutunup dibe mi çökmektedirler? ⁴³

Kurçenli’ye göre; 12 Eylül’le birlikte alışlageldiğimiz değerlerin yitirilmesiyle; arkadaşlık, evlilik, aile ilişkilerinin bununla birlikte dağılması ve yeni değerlerin yükseltilmeye çalışılması olarak özetlenebilir. ⁴⁴

⁴³ Film F Filmcilik, “Çözümler” Basın Bülteni, Şubat 1994, s; 2

⁴⁴ Y. Kurçenli’yle Söyleşi, İstanbul 29 Mayıs 2009

Uğur, bir yandan sevmediği bir iş olan muhasebecilik yapmakta, diğer yandan da romanlar yazmaktadır. Siyasi nedenlerle yitirdiği erkek kardeşi ve kendi yaşamları üzerine roman yazmaya çalışmaktadır. Romanda Uğur, yitirdiği kardeşini tarikat yoluyla, anımsamalar ve geri dönüşlerle anlatmaktadır.

Yönetmen Yusuf Kurçenli, gerçek zikir sahnelerine yer vermek için Kadiri Tarikatı'yla bağlantıya geçer ve çekimler Tophane'deki Kadiri Tekkesi Hacı Piri Camii'nde gerçekleştirilir. Ayin ekibinde şeyh Abdülkadir Hazretleri'nin üç oğlu da yer almaktadır. Ancak tarikat düşüncesini değiştirir olaylar peş peşe gelişmektedir. İki yıl sonra ahşap olan tarihi cami, çıkan bir yangın sonucu yok olmaktadır.

Filmin kurgu aşaması sürerken İstanbul kolunun yetkili adlarından Adnan Erdoğan , Kurçenli'ye telefon edip, ayin sahnelerinin negatiflerini geri istemektedir. Kurçenli vermeyince tehdit telefonları başlar ve sonunda kurgunun yapıldığı Şafak Film Stüdyosu'nu silahlı adamların basmasına varılarak, üç bobin filme el konulmaktadır.

Tarikatçılar, ellerindeki üç film makarasını şantaj olarak kullanarak, karşılığında zikir çekimlerinin negatifini istemektedirler. Aynı sahneler folklorcü bir ekiple yinelenmek zorunda kalır. Filmin yapımcısı bu değişiklik nedeniyle 200 milyonluk bir zarara uğramaktadır.

Yönetmen Kurçenli ve yapımcı Dinçer Sipahi, Kadiriler'in bu ani tavır değişikliğini 27 Mart'ta yapılan belediye seçimlerine bağlamaktadırlar.

Elazığ'da yaygın olan ve müridlerinin büyük çoğunluğu Büyük Birlik Partisi üyesi olan Kadiriler'in, seçim sonucu açısından filmdeki rollerinin sakıncalı olduğuna karar verdikleri öne sürülmektedir. Zikir çekiminde ilahi okuyan Zülfü Canpolat'ın da BBP Elazığ Belediye Başkan Adayı olduğu kaydedilmektedir. Kısa bir süre sonra Cola- İmsan Fabrikası'nda müdür yardımcısı olan Zülfü Canpolat'ın, aynı zamanda Berlin'deki Büyük Ülkü

Derneği Başkanı Osman Bayrak'ın kardeşiyle iş ortağı olduğu vurgulanmaktadır. Canpolat'ın o dönemlerde, Büyük lk Derneği'nin davetlisi olarak Almanya ve Hollanda'da konferanslar verdiği belirtilmektedir.⁴⁵

'zlmeler' Kurçenli'nin yaptığı diğer filmler gibi izleyiciye ulaşamaz, kendi deyimiyle; 'becerip televizyona satamaz.'⁴⁶

Film Montreal Film Festivali 'Turkish Cinema Today' bölümünde gösterilir.

13. İstanbul Film Festivali En İyi Yönetmen

7. Ankara Film Festivali En İyi Yönetmen

7. Ankara Film Festivali En İyi Senaryo

7. Ankara Film Festivali En İyi Kadın Oyuncu, Nurseli İdiz

7. Ankara Film Festivali En İyi Yardımcı Erkek Oyuncu, Tunca Yönder

4. Köln Türk Filmleri Festivali En İyi İkinci Film

dlleriyle dllendirilir.

Sinema yazarı Agah zg'n deyimiyle; "zlmeler, arada kaynayıp ziyan olmuş, kıymeti anlaşılamamış" bir filmidir.⁴⁷

⁴⁵ Gülden Aydın, Hürriyet Gazetesi 3 Mayıs 1994, s; 1-7

⁴⁶ Y. Kurçenli'yle Söyleşi, İstanbul 29 Mayıs 2009

⁴⁷ Agah zg'le Söyleşi, İstanbul 02 Haziran 2009

ANTİKA TALANI

KARUN HAZİNESİ ve NOEL BABA HAZİNESİ

Yönetmen ve Senaryo : Yusuf Kurçenli

Araştırma : Özgen Acar

Görüntü Yönetmeni : Colin Mounier

Sanat Yönetmeni : Serdar Günbilen

Sunan : Tarık Akan

Müzik : Yetkin Özer, Serhat Durmaz

Danışmanlar : Prof. Ekrem Akurgal, Prof. C. H. Greenewalt

Jr, Prof. Hırısostomos Kalaycı, Burçak Evren, Nur Nirven, Doç. Feridun

Özgümüş, Doç. Şadan Gökovalı, Kazım Akbıyıkoglu. Film F Filmcilik 1998

Antika Talanı adlı belgesel film, gazeteci-yazar Özgen Acar'ın Anadolu'daki eski yapıt kaçakçılığı konusundaki yirmi beş yıllık araştırmasından yola çıkılarak hazırlanmıştır.

Belgesel, **Karun Hazinesi** (M.Ö 5. yy, Lidya Uygarlığı) **Noel Baba Hazinesi** diğer adıyla Elmalı – Kumluca Hazinesi (M.Ö 6 yy, Bizans Uygarlığı) adıyla iki bölümden oluşmaktadır. Her iki film, dönemin uygarlığını, hazinenin yapılış, kaçırılış, ülkesine geri dönüş öyküsünü yer yer canlandırma yoluyla anlatmaktadır. Bu iki filmin ön çalışmasına 1995 yılının Eylül ayında başlanmıştır. Karun Hazinesi ve Noel Baba Hazinesi öykülerinin geçtiği mekanlara (Manisa – Sardes, Antalya – Demre) filmin danışmanlarıyla gidilmiştir.⁴⁸

⁴⁸ Yıldız Bakoğlu, Sanatsal Mozaik Dergisi “Antika Talanı Belgeseli” Temmuz 1996, s; 19 - 20

Karun Hazinesi'nin geri alınma süreci uzun yılları kapsamaktadır. Önce bir İngiliz gazeteci, New York'taki Metropolitan Sanat Müzesi'nin benzeri görülmemiş bir hazine satın aldığını öğreniyor. Araştırmalarından bir sonuç alamayınca, soruşturmayı bir Türk meslektaşına, Özgen Acar'a devrediyor. Böylece on altı yıl süren bir araştırma başlıyor. Türk hükümeti, Acar'ın yayınladığı belge, kanıt ve tanık ifadelerinden hareketle Karun Hazinesi'ni geri almak için girişimlerde bulunuyor. Uzunca bir süre bekleniyor, mücadele ediliyor ve Metropolitan Müzesi, 1993 yılında 250'yi aşkın yapıttan oluşan hazineyi geri veriyor.⁴⁹

Belgeselin çekileceği yöre olan Sardes'te dekor uygulanacak mekanlar belirlendi. Mekan fotoğrafları ve ön eksizler birleştirilerek dekor ve kostümlerin gerçekleştirilmesine başlandı. Kostüm ve aksesuar konusunda oryantizan ve arkaik dönemlerin vazolarından, bu dönemle ilgili kazı raporlarından, müze kataloglarından yararlanıldı. Elde edilen veriler; kumaş, doku, renk ton seçimleri tamamlanıp, dikimlere geçildi. Dekor konusunda da benzer bir yol izlendikten sonra, ölçülendirilip son şekil verilen çizimler realize edilmek üzere Daire Prodüksiyon'a teslim edildi.

Nisan ayı başında Sardes kasabasında dekorun gerçekleşmesine başlandı. Belirlenen mekanların Sardes Belediyesi'nin sağladığı grayder ve kepçelerle düzeltilmesinden sonra, dekor tonuna uygun toprakla kaplanarak yaklaşık 2000 m2 alan düzeltildi. Bu aşamadan sonra dekor uygulanmaya başladı. Sardes kasabasından on kişilik bir taşçı ekibi çalışmaya eşlik etti. Ekip özellikle yığma ve kuru duvar tekniğiyle sunak, duvar, ocak, çanak ve yer döşemesi yapımına katkıda bulundu.

⁴⁹ Dilek Girgin Can, Nokta Dergisi "Tarık Akan'ın Yedi Yıllık Tilkisi" Temmuz 1996, s; 4

Filmin canlandırma sahnelerinde yaklaşık üç yüze yakın kişi rol aldı. Dönemin karakterlerine uygun yüz ifadelerinin bulunması amacıyla, filmin başlama tarihinden üç ay önce İzmir’de bir oyuncu bürosu kuruldu.

Seçilen bu kişilerin yüz ifadelerinin yanı sıra, erkeklerin uzun saçlı ve sakallı olmasına dikkat edildi. İzmir’den belirlenen bu oyuncular, filmin doksan kişilik bölümünü oluşturdu. Diğer oyunculara Sardes kasabasından seçildi.

Filmde üç kral dönemi (Gyges, Alyattes, Karun) canlandırıldı. Tarık Akan’ın bulunduğu sahneler sesli çekildi.

Filmde demirciyi, seramikçiyi, halıcıyı canlandıran kişiler günümüzde de aynı işi yapan kişilerden oluştu. Filmde sekiz atlı askeri, Manisa’nın Selendi kasabasından çiftçiler canlandırdı.

Filmde kullanılan hayvanlar (atlar, keklıklar, bildircınlar, şahinler, paçalı güvercinler, koyunlar, keçiler, öküzler) Manisa ve Kula’dan sağlandı.

Ölü gömme töreninde müzik yapan altı kişilik ekibi, 9 Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Müzik Bölümü öğrencileri oluşturdu.

Gümüş, tahta, taş ve boncuktan malzemelerinden oluşan takılar özel olarak yapıldı ve filmde iki yüzden fazla takı kullanıldı.⁵⁰

Kurçenli’ye göre filmin iki önemli şansı vardı. Hem ekibin kişisel hem de belgesel deneyimleri bakımından. “Colin Mounier’in çok ciddi katkısı oldu. Sanat yönetmenimiz Serdar Günbilen, dekor ve kostümde son derece başarılıydı. Üçüncü etken paraydı, böyle bir sıkıntımız da olmadı. Film, tüm bunlara karşın başarısız olursa kabahat benim” demektedir.⁵¹

⁵⁰ Yıldız Bakoğlu, a. g. m. Temmuz 1996, s; 20

⁵¹ Gülden Aydın, Hürriyet Pazar “Dünya Tv’lerinde Turkish Film” 21 Temmuz 1996, s; 15

Sardes Kazı Başkanı Prof. C. H. Greenewalt Jr. Harvard Üniversitesi 1996 yılı kazı raporunda Karun Hazinesi filmine, fotoğraflarıyla dört sayfa ayırarak şunu söylemektedir; “ yıllardır titizlikle kazdığımız ve nasıl yaşadıkları konusunda düşünüp durduğumuz Lidya Uygarlığı’nı belgeselciler geldiler, yaptılar ve gerçekleştirdiler.”⁵²

Çekimleri iki yıl süren belgeselin galası, 5 Nisan 1997 yılında Çankaya Köşkü’nde yapıldı. Belgeselin bir kopyası dönemin Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel’e gönderildi ‘filmimizin galasında sizi de görmek istiyoruz’ diyen yapımcılar Akan ve Kurçenli, hiç beklemedikleri bir yanıt aldı. Demirel, belgeselleri çok beğendiklerini, galasının Çankaya Köşkü’nde yapılmasının şık olacağını belirtti. Galaya; dini lider temsilcilerinden Fener Rum Patriği Bartholomeos, Ermeni Patriği, Vatikan’ın Ankara Temsilcisi, Hahambaşı Davit Asseo, Alevi Dedesi İzzettin Doğan katıldı.⁵³

1998 Almanya Kiel Cinearchea Uluslararası Arkeoloji Festivali Başarı

1998 Yunanistan Girit Agon Uluslararası Arkeoloji Festivali En İyi Senaryo

ödüllерinin sahibi oldu.

Noel Baba Hazinesi filmi için, Jüstinyen dönemi Bizans’ına gidildi. Jüstinyen’in günahlarını affettirmek için St. Nicolas’a hediyeler göndermesi anlatıldı. 1963 yılında, Hürri Teyze’nin hazineyi rüyasında görmesi ve keçilerini otlatmak için gittiği yerde yapıtların bulunuşu, köylüler tarafından yağma edilmesi anlatıldı. Yapıtların bir kısmının Dumbarton Oaks Müzesi’ne ulaştırılması ve şimdiki durumun hukuki tartışması da işlendi. Belgeselde dramatize edilmiş bölümlere de yer verildi.⁵⁴

⁵² Prof. C. H. Greenewalt Jr. Archaeological Exploration Of Sardis, Harvard University July 1996, s; 3

⁵³ Ali Eyüboğlu, Milliyet “Çankaya’da Gala Gecesi” 27 Mart 1997, s; 1

⁵⁴ Dilek Girgin Can, a. g. m., Temmuz 1996, s; 5

Belgesel, St. Nicholas'a bağlı olarak Hıristiyan dininin Anadolu'da yayılma serüvenini anlatmaktadır.

Karun Hazinesi ve Noel Baba Hazinesi belgesel filmleri, uluslararası on sekiz belgesel film festivalinin ön elemelerini geçerek gösterim hakkı kazandı. Ancak Türkiye'de hiç bir sinema salonu ve neredeyse hiç bir televizyon kanalının ilgilenmemesi nedeniyle, izleyiciye ulaşamadı. Tarık Akan umutlarının kırıldığını söyleyerek konuşmasını şöyle sürdürmektedir; “ Böyle bir belgesel Türkiye'de şimdiye kadar yapılmadı. Ben adımlı koydum ortaya, sırf, belki Tarık Akan adını duyunca insanlar göz ucuyla olsun bakarlar diye. Ama ekonomik çarkın dönüşüyle, bizim çarkın dönüşü aynı değil. Biz bu filmi satamadık. Hiçbir televizyon kanalı almadı, yalvarır hale geldik. TRT'ye dahi veremedik. TRT yardım etmeyi bırakın, arşivlerinden kullanacağımız görüntüler için dünya kadar para istedi. Başbakanlıktan desteğimizin olması da hiçbir işe yaramadı. Sonunda NTV'ye bin dolara, neredeyse hibe mahiyetinde verdik. Dedik ki, ‘aman ne olur, bari reklamını iyi yapın, iyi bir saatte gösterin.’ Pazar günü öğleden sonra iki buçukta, önceden bir alt yazı bile geçirmeden gösterdiler. Bu kadar emek verilen bir belgeselin bu hale düşmesi devletin bir kültür politikası olmamasından kaynaklanıyor. Dünyanın her yerinde her kanal belli bir saat kültür ve eğitim programı yayınlamak zorundadır. Biz de devletin böyle bir yaklaşımı olmadığı için televizyonlar da böyle bir zorunluluk hissetmiyorlar.”⁵⁵

Kurçenli'ye ; bu filmlerde asıl önemli olanın, filmin başka ülkelerde gösterilecek olması ve Türkiye'nin tanıtımına katkı sağlayacak bir yanını olmasına inanmaktadır. “Önemli olan bir diğer nokta da, bu topraklarda yaşamakta olanların da, geçmişine dair bir takım şeyleri bilmesinin önemine işaret etmek. Çünkü, bizim eğitim sistemimizde bunlara neredeyse hiç yer verilmiyor. Hatta Bizans konusunda bazı şeyler kasten örtbas ediliyor. Bunu örtbas etmek Türkiye'nin lehine değil. Bu yaklaşım yalnızca aptallıktır.

⁵⁵ Hülya Bankoğlı Ekşigil, Vizyon Dergisi “Bir Oyuncu Hiçbir Zaman Sinemayı Bırakmaz” Eylül 1997, s; 61 - 62

İstanbul'da bir Bizans müzesi, bu araştırma kurumu yok, bu Türkiye'ye bir şey katmaz.”⁵⁶

Kurçenli'nin ön hazırlığını tamamladığı ancak maddi kaynak bulunamamasından dolayı, bir Anadolu uygarlığı olan Troya Hazinesi belgeselinin çekimi gerçekleştirilememiştir.

⁵⁶ Hami Çağdaş, a. g . m., Haziran 1997, s; 90

GÖNDERİLMEMİŞ MEKTUPLAR

Yönetmen : Yusuf Kurçenli

Senaryo : Yusuf Kurçenli

Görüntü Yönetmeni : Mehmet Aksın

Müzik : Atilla Özdemiroğlu

Oyuncular : Türkan Şoray, Kadir İnanır, Aytaç Arman, Suna Selen, Rojda Demirel, Tunca Yönder, Melike Demirağ, Kutay Köktürk, Levent Yüksel. *2003 Film F Filmcilik*

Yirmi yıl önce kasabasından kaçıp gitmek zorunda kalmış olan Cem, (Kadir İnanır) babasının son nefesine yetişebilmek için dönmüştür. Cem gemilerde çalışarak geçirdiği bu yirmi yıllık sürgünde bırakıp gitmek zorunda kaldığı Gülfem'i (Türkan Şoray) hiç unutmamıştır. Niyeti hemen yine denizlere dönmektir. Çünkü kardeşinin ölümünden kendisini sorumlu tutan ailesiyle ve kaçıp gitmesini üstünden "kırk gün" geçmeden evlendiğini öğrendiği Gülfem'le yüzleşmekten kaçınıyordu. Gülfem ise Cem'in öldüğünü sanıyordu. Bu yüzden duygularını içine gömmüş, yaşamını kocası Ali (Aytaç Arman) ve kızı Ceren'e (Rojda Demirel) sorumluluklarla sınırlandırmıştır.

Geride bıraktığı dostları, Cem'i sevgi ve coşkuyla karşılarlar. Ancak annesi, Gülfem ve eşi Ali, film ilerledikçe birer birer ortaya çıkacak unutulmuş gerçeklerin varlığından dolayı tedirgindirler. En büyük hayali Güney Amerika'da bir gençlik kampında çalışmaya gitmek olan Ceren, Cem ile tanışır, bu ilginç kişilikten çok etkilenir. Onu yerel bir radyoda yaptığı bir programa konuk eder. Cem'in göndermediği aşk dolu mektuplar birer birer radyoda yayınlanmaya başlar... Ve bu gönderilmemiş mektuplarla beraber, konuşulmamış gerçekler, dile getirilmemiş hisler, eski kinler, kıskançlıklar ve ihanetler klasik bir tragedyaadaki açmazlar gibi birer birer ortaya dökülür.

Cem'in dönüşü, kasabadaki bir çok insanın gecikmiş hesaplaşmalarını tetiklemiştir sanki... Daha da önemlisi, küllendi sanılan bir aşk alevini, büyük bir yangına dönüştürmüştür...

Türkan Şoray ve Kadir İnanır'ı Selvi Boylum Al Yazmalım filminden yirmi beş yıl sonra bir araya getiren filmidir. Cengiz Aymatov'un aynı adlı kitabından yola çıkarak hazırlanan filmi Atıf Yılmaz yönetmektedir. İzleyiciler bu ikiliyi ve bu duyguyu çok sevmektedirler.

Sinan Çetin, Türkan Şoray ve Kadir İnanır ikilisini bir araya getirmek için yıllarca uğraşmaktadır. Bu amaçla Osman Şahin senaryo yazmaktadır. Sinan Çetin, Kurçenli'yi arar; hem kendisinin, hem de iki oyuncunun yönetmen olarak Yusuf Bey'le çalışmak istediklerini bildirmektedir. Kurçenli yazılmış olan senaryonun çok daha genç sevgili bir çifte uygun olduğunu görür ve bu ikiliye senaryo yazmaya başlar.

Yönetmen yapmayı düşündüğü final sahnesinin çekimini gerçekleştiremez. Ali bulunduğu tekneyi yakmaktadır, iki sevgiliye bu vicdan azabıyla kendilerinin mutlu olamayacaklarını, kendi gölgesinin sürekli onları izleyeceğini bildirmektedir. Kurçenli, filmin finalinin eksik kaldığını, finali bütüne taşıyabilse filmin değişebileceğini vurgulamaktadır.⁵⁷

Kurçenli'nin ilk kez bir filmi gişe yapmaktadır, filmi üç yüz elli bin kişi sinema salonlarında izler. Sinema eleştirmenleri tarafından film, klasik melodram anlatımına yakın olduğu için epeyce eleştirilmektedir.

Kurçenli'ye filmin 'ya çok sevildiğini ya da çok yerindiğini' söylemektedir. Eleştirmenler tarafından neredeyse alaya dönen ithamlar konusunda haksızlık yapıldığını düşünmektedir. Film, yönetmen Kurçenli'nin, ekonomik olarak en rahat çalıştığı film olma özelliğini taşımaktadır.

⁵⁷ Y. Kurçenli'yle Söyleşi, İstanbul 29 Mayıs 2009

KAYNAKÇA

A. KİTAPLAR

- ARMAĞAN İbrahim Bilimsel Yöntem
GSF Yayınları İzmir, 1992
- KALKAN Faruk Türk Sineması Toplumbilimi
Ajans Tümer İzmir, 1988
- KALKAN F. TARANÇ R. Türk Sinemasında Kadın
Ajans Tümer İzmir, 1988
- MAKAL Oğuz Sinemada Yedinci Adam
Marş Matbaası İzmir, 1987
- MAKAL Oğuz Türk Sineması Tarihi
GSF Yayınları İzmir, 1991
- ÖZGÜÇ Agah Türk Sineması (1914-1988)
Hay Ajans İstanbul, 1988
- ÖZÖN Nijat Sinema
Hil Yayınları İstanbul 1985
- SOYKAN Fetay Türk Sinemasında Kadın
Altındağ Matbaacılık İzmir, 1993
- SCOGNAMİLLO Giovanni Türk Sinema Tarihi I.II
Metis Yayınları İstanbul, 1987
5. Uluslararası Ankara Film Festivali Kitapçığı
Dünya Kitle İletişim Araştırma Vakfı
7. Uluslararası Ankara Film Festivali Kitapçığı
Dünya Kitle İletişim Araştırma Vakfı
- I.Uluslararası İstanbul Arkeoloji Filmleri Festivali Kitapçığı
İstanbul İtalyan Kültür Merkezi, Mart 1998
- Festival of Drama Film Market Offset Graphic Hellas, September'97
- Archeologia Viva Marzo/Aprile 1998
8. Rassegna Internazionali del Cinema Archeologico
Rovereto, Ottobre 1997

B. MAKALELER

- ARCA Nurdan Yusuf Kurçenli ile Karartma Geceleri Üstüne
Milliyet Sanat, 15 Eylül 1992 sayı; 296 sayfa; 38
- AÇAR Mehmet Karartma Geceleri
Beyazperde, Mayıs 1990 sayı; 7 sayfa; 36
- BAKOĞLU Yıldız Antika Talanı Belgeseli
Sanatsal Mozaik Dergisi, Temmuz 1996 sayfa; 19-20
- BELGE Murat 12 Eylül Filmi Henüz Yapılmadı
Beyazperde, Dosya; 12 Eylül Filmleri Sayfa; 3
- ÇAĞDAŞ Hami Bir Tarih Belgeselinin Serüveni
Hürriyet Gösteri Dergisi, Haziran 1997 sayfa; 88
- ÇELİK Füsün Sahici İnsanların Yönetmeni
Nokta Dergisi, Ağustos 1996 sayfa; 57
- DORSAY Atilla Doruklardan Uçurumlara
Milliyet Sanat, Haziran 1990
- DİKEÇ Nuri Starlar Fedakarlık Yapsın
Cumhuriyet Dergi, 23 Ekim1988
- EKŞİGİL Bankoğlu Hülya Bir Oyuncu Hiçbir Zaman Sinemayı Bırakmaz
Vizyon Dergisi, Eylül 1997 sayfa; 61-62
- ELKATİP Demet Ondokuz Yıl Sonra Merhaba
Milliyet Sanat, Ekim1992 sayı; 297 sayfa; 37
- FİLM F FİLMCİLİK Basın Bülteni, Şubat 1994, sayfa; 2
- GREENEWALT JR. H. C Recreations of Lydian Life
Harvard University, July 1996 sayfa; 3
- GİRGİN Dilek Can Tarık Akan'ın Yedi Yıllık Tilkisi
Nokta Dergisi, Temmuz 1996 sayfa;4
- KÜRKÇÜ Ertuğrul 12 Eylül Filmleri
Beyazperde, Dosya; 12 Eylül Filmleri Sayfa; 9
- KILICÇI Çağrı O Karanlıkta Onlar
Nokta Dergisi, Şubat 1990 sayı; 8 sayfa; 82

HAKAN Ali	Türk Sinemasının Hal-i Pür Meali Üzerine Notlar Antrak Sinema Dergisi, Temmuz 1992 sayı; 10 sayfa; 20
OKAN Cumhur	Gelişen Reklam Filmciliğinden Sinemamıza Katkılar Yeni Dünya Dergisi, Ocak 1986 s;24
ÖZGÜÇ Agah	Türk Sinemasının Son On yedi Yılı ve Yeni Oluşumlar Sinema Yazıları Dergisi, yaz 92 sayfa; 60
ÖZGÜÇ Agah	On Erotik Film Video-Film Dergisi Ağustos 1990 sayı; 9 sayfa; 42
ULUSAY Nejat	Seksenli Yıllarda Türk Sineması Beyazperde, Ocak 1990 eki sayfa; 2
UYANIK Ali Ulvi	İki Yasak Aşk Öyküsü Milliyet Sanat, Nisan 1987 sayı; 165 sayfa; 18
YILMAZ Nur Nirven	Mounier'den Ölümsüz Görüntüler Nokta Dergisi, Ağustos 1996 sayfa; 74-75

C. GAZETELER

CUMHURİYET	4 Aralık 1987
	8 Mayıs 1988
	28 Temmuz 1988
	5 Ocak 1990
	7 Ocak 1990
	10 Ocak 1990
	4 Şubat 1990
	23 Şubat 1990
	30 Nisan 1990
	21 Aralık 1990
	14 Ağustos 1990
	7 Mayıs 1993
	4 Nisan 1997
	Tarihi belirlenemeyen 4 Cumhuriyet Gazetesi
MİLLİYET	7 Mayıs 1993
	8 Mayıs 1993
	17 Mayıs 1993
	27 Mart 1997
	8 Nisan 1997
GÜNEŞ	18 Eylül 1987
HÜRRİYET	3 Mayıs 1994
	21 Temmuz 1996
YENİ YÜZYIL	20 Haziran 1997
	7 Eylül 1997
	14 Ekim 1997
	9 Ekim 1997

Özgeçmiş

Kocaman çiftçi bir ailenin beşinci çocuğu olarak 30 Ağustos 1971 yılında İzmir’de doğdu. Dünyadaki en büyük varlığının ailesi olduğuna hep inandı. Evin yaramaz çocuğu olduğu için Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Sinema - Tv Bölümü’nü 1993 yılında bitirdi.

1998-2005 televizyon kanallarında diziler ve televizyon programlarında çeşitli birimlerde çalıştı, televizyonu hiç sevmeydi. Evinde hiçbir zaman televizyon olmadı.

11 yaşında sinemacı olmaya karar verdi. Ömer Kavur, Yusuf Kurçenli’nin sinema dilini sevdi. Anayurt Oteli’yle Ömer Kavur’un, Gramafon Avrat’la Yusuf Kurçenli’nin peşine düştü. Kendisine Kavur, ‘sinema okulunda oku da gel’ dedi. Sinemada çalışmaya 1993 yılında Yusuf Kurçenli’nin Çözümler filmiyle başladı. 1993-1998 yıllarında, Yusuf Kurçenli’yle Karun Hazinesi, Noel Baba Hazinesi, Çünkü O’nu Seviyorum filmlerinde, önce asistan daha sonra yardımcı yönetmen olarak çalıştı.

1990-1996 yılları arasında İzmir - Ankara Film Festivalleri’nde gönüllü danışmanlık yaptı.

Sevdiği ve merak ettiği sinemacıları inceledi. Etik Kavramı ve T. Angelopoulos Sineması, Sinemada T. Angelopoulos ve E. Karaindrou Birlikteliği, Başlangıcından 1990 yılına dek Türk Sineması, Yusuf Kurçenli Sineması, Ömer Kavur Sineması, A. Hitchcock Sineması, K. Kieslowski Sineması, L.Von Trier Sineması, W. Kar Wai Sineması, K. Ki Duk Sineması bunlardandır.

İzmir Atatürk Müzesi, Çiçeğin Öyküsü belgesel filmlerini, İ - Kinci, Dede ve Torun, Boyacı kısa filmlerini yaptı.

“Ben toy bir mehtap, sözcüklerse birer varsayım” ilkesini savunmaktadır.